

J. J. Niemus

1

FREE THOUGHT.

Mėnesinis iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Chicago, Ill. ir Scranton, Pa.

All communications must be addressed to "Laisvoji Mintis", 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., or 1401 N. Main Ave., Scranton, Pa.

No. 12 Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Sausio (January) Mėnuo, 1911 m. **II METAI**
Entered as Second Class Matter July 29, 1910, at the Post Office at Chicago, Ill., under the Act of March 3, 1879 II-nd YEAR

Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

Kelios mintys apie mūsų santykius.

Senai jau Amerikos lietuviai įtėmija vieną gana nenormališką apsiereiškimą. Jie atjaučia stoką sąryšio tarp savęs ir pasilikusių tėvynėje savų brolių. Ne vieno lietuvių Amerikoje ir neretai yra kalbama apie tai, ir beveik visi mato, kad stoka artimų brolių ryšių netik neparemia mūsų darbų ant tautiškos dirvos, bet kartais juos ir sutrukdo.

Svarstant šį klausimą būtų baugu pasilikti su tuščiais žodžiais. Tad galima yra paveizdomis iliustruoti apkalbama dalyką.

Pirmam įspūdžiui pakaks paimti sulyginimui Europos ir Amerikos lietuvių laikraščius. Kiekvienas, manome, supras, kad mums šičion nesieina apie technišką laikraščių pusę; tai jau kitas klausimas. Pažvelgkime į jų įtarpą. Perverskime juos atsidėje ir tēmykime. Kas mums puls akysna? Štai kas. Amerikos lietuviai, išblaškyti po visus naujo pasviečio kampus, myli savo motinos šalį, gaudyte gauda žinias apie gyvenimą savo brolių tėvynėje; kiekvienas šiek tiek gyvesnis ir svarbesnis klausimas randa atbalsį jų krūtinėse. Amerikos lietuvių laikraščiai neretai beveik pusę savo vietos paveda žinioms iš Lietuvos, t.y. iš namų šalies. Aiškus dalykas, kad to nebūtų, jai pas pačius žmones nebūtų gyvo užsiinteresavimo tėvynės gyvenimu. O kas rašoma apie mus Europos laikraščiuose? Tēmykite. Vos viename-antrame, sykį į mėnesį, o kartais dar rečiau, patēmysit žinutę "iš Amerikos" ir tai tankiai kokio nors uolaus čionykščio korespondento parašytą. Gyvesnio užsiinteresavimo mūsų gyvenimu — nėra, tēmijimo į mūsų drauginį darbą — nėra; paramos iš europiečių pusės — nėra. Net mūsų čia rašyti ir spausdinti veikalai europiečių yra paminėjami "iš mandagumo" ir yra pas juos įšviešpatavę ir pašaipos prasmę įgyjęs žodis "Amerikėtiškas". "Amerikėtiška," sako, "kalba, amerikėtiškas leidinys" — suprask: niekam netikęs, atidžios nevertas. Toli gražu ne į visą ir ne visų yra tai sakoma, bet daugelyje atsitikimų.

Įsiziūrėjus į dalyką ir paėmus dar-gi atidžion tai, kad mūsų laikraščiuose vargiai kur užeisime vieną — antrą straipsnelį prisūstą europiečių, pasirodo, kad mūsų broliai išleido mus iš namų, užkėlė vartus ir, pamoję ranka, tarė:

— Žinokitės sau! Jūs jau nebe mūsų!... Pa-
baigta.

Taip atrodytų, jai nežinotume to, kad mūsų broliai Lietuvoje supranta, kur mes išėjome, kas mus čia laukė. Jie žino, kad mes patekome į naujas aplinkybes, kad čia mums niekas neparodė kelio net su koja, kaip anoje žemaičių pasakoje apie tinginį; niekas mus doriškame nupuolime nepakėlė, drąsos neįkvėpė, pasikelti niekas nepagelbėjo. Mes čia visur ir visame kame irties turėjome vien savo spēkoms pasitikėdami. Jie žino tatau — beto iš jų pusės mes pagalbos neturėjome, morališkos paramos beveik niekur nesusilaukėme.

Jie žino visą tai. Bet jie dar daugiau žino. Bendras visų Lietuvoje gyvenančių įsitikinimas yra, kad Amerikoje žmonės turtingiau ir geriau gyvena, negu Lietuvoje; taip mano artimiausios giminės apie savo išėjusius giminaičius, kaimynai apie kaimynus, tautos likusioji dalis apie iškeliavusiąją dalį. Tatau kiekvieną apsiereiškimą, kurs gali sujudinti iškeliavusiųjų širdis, labai tankiai, o net ir visados panaudojama, kaipo priežastį eksploatacijos "tautos labui", eksploatacijos be atlyginimo, be atgrąžinimo.

Netaisinga būtų mesti apkaltinimai be prirodyimų. Faktų toli neprisieis jieškoti.

Visi mes gerai pamename 1904 m., spaudos atgavimo metus. Nėra abejonės, kad Amerikos lietuviai ant lygių džiaugėsi su Lietuvos broliais. Pas šiuos pastaruosius kilo klausimas rengti vadovėlius mokykloms — Amerikoje lietuviai pradėjo dėti pinigų, kad būtų galima apskelbti konkursai tiems vadovėliams parašyti. Apgarsinus konkursus, išdygo klausimas išleisti tuos vadovėlius. Amerikos lietuviai (iš mūsų dvasiškijos iniciatyvos) ėmė rinkti aukas tam tikslui, pasinaudodami 1909 m. 40 met. sukaktuvėmis mūsų išėivystės.

Iškilo Maskolijoje revoliucija. Kas pirmas at-

siliepė, ar ne Amerikos lietuviai? į ką pirmučiausiai atsišaukta iš Lietuvos, ar ne į Amerikos lietuvių? Pasipylė aukos, susiorganizavo revoliucijai remti ir kankiniams šelpti komitetai bei fondai. Dirbta išseivystėje tėvynei ir tėvynėje gyvenantiems broliams.

Užgimė klausimas statyti Vilniuje "Tautišką Namą" — ir čia neatsiliko Amerikos lietuviai. Iš atskaitų tēmijame, kad ne vienas pasiūnčia piningus net ir be laiško — anonyמיškai neša savo skatiką tėvynei ant aukuro, kad nors trupučiuo priė tautiško darbo prisidėti.

Iš to matome, kad tie dolariai ir centai nėra "amerikėtiški"!

Užklaustume, kame čia yra nuoseklumas? "Duokit šia mums kaip, kiek, ir kur galite, o mės jums nieko neduosime!" — skambėte skamba iš už vandenyno. "Duokite širdį, jausmus, piningus... o mės pasišaipysime iš jūsų; gelbėkit mus visame kame, bet iš mūsų nesulauksite nieko!" Keista ir skaudu.

Ir tas apsiėreiskia beveik visuose mūsų santikiuose, pradėjus nuo mūsų giminių, užbaigus viešomis įstaigomis ir, galų gale, pačiais mūsų moksleiviais. Paveizdan — moksleiviai lietuviai, iškeliaė į užsienį iš Lietuvos, rašosi į organizacijas, o apie Amerikos lietuvių moksleivius nė puse lūpų niekur ir niekuomet nėra prasitarė, tarsi lietuviai moksleiviai tegali būt tik Maskolijoje ir Vakarinėje Europoje; net nepabandė užmegsti su jais draugiškų ryšių, susizinti, ar jie turi ir kokias savas organizacijas. Tas būtų reikalinga jau ir iš to atžvilgio, kad lietuvių jaunomenei susirišus vienon kuopon lietuviųstės idea plėtotų ir darbas jos dėlei būtų vedamas platesniu, nesa organizuotu, būdu.

Keli viršiaus privesti faktai nors paviršutiniai apibūdina mūsų santikius su broliais tėvynėje. Kėla štai klausimas, ar taip galės užsilaikyti ilgai. Ar tāsai nenormališkumas nepasieks dar augštesnio laipsnio, kuomet mūsų mintis ir širdis galės atšalti į brolius tėvynėje? Ar neprieis iki tam, kad mės, išseiviai, daugelis ir ant visados su tėvyne persiskyė, pradėsime užmiršti apie seną motinos šalį ir imsime rūpintis savo gyvenimu čia, naujoje tėvynėje? Visa gali būt.

Tatai, jai matoma reikalas užlaikyti artimus ir broliškus ryšius su tėvyne, ar ne laikas pasirūpinti sutvarkyti mūsų santikiai. O jai to reikalo nėra — pradėsime triusties apie savo ateitį šioje šalyje, kuri daugeliui mūsų bus nauja tėvynė.

Viešpatavimas Caro Aleksandro I.

(1801 — 1825 m.).

3 KARĖ SU NAPOLEONU. VIENNOS KONGRESAS. SVIETIŠKOSIOS ŠLĖKTOS VILTIŠ. LIUBECKIS LIETUVOJE.

o 1807 m. ir Lietuvos šlėkta ėmė busti ir seimeliuose net skųstis ant ekonomiškų savos šalies bėdų. Galiaus Vilniškė šlėkta nutarė siųsti deputaciją pas "geriausiajį monarchą", prisidėjo taipgi Gartino rėdyba, vasarą 1810 m. Deputacijos vadu rinko buvusįjį liet. arklidininką Grabovskį, bet tas atsiskė, nieko gero neturėdamas. Tad vadu liko kuningaiktis Ksaveras Druckiškis Liubeckis*), pavieto maršalkas Gartino rėdybos. Ko-gi šlėkta norėjo? Po 7 metų gerovės prasidėjo didelės ekonomiškos sunkenybės: mat, pasibaigė gerai apmokamieji pristatinėjimai maisto kariumenei, o nebeliko kam beparduotum javus ir kitus produktus, kada užsidarė rubezius, ypačiai Baltijos uostai. Prisidėjo finansų yrimas ciosorystėje, nesa assignacijos rublis bėgyje 7 metų nuo 79 kapeikų nupuolė iki 26 kapeikų, o čia reikėjo

* Liubeckis kilęs esąs nuo Rogniedos, motynos Połocko kniazų šeimos, o tuomi pačiu ir Druckiškų kuningaiktis; Vladimiras suteikė jai su Iziaslavu valdymą Połocko žemės. Bėgant laikui toji žemė pasidalino ant valstijų; viena tokių valstijų buvo Drucko kuningaiktistė. Tokiu būdu Ksaveras gėlose tekėjo kraujas Krivičių ir Riurikovičių. Neprakiltėjo tie kniaziai nei prie Jagėlos, kurs iš Drucko vedė savo ketvirtą pačią, seserėnę kniaziaus Siemiono, pas jį išaugintą, karalienę Sofiją, motyną dviejų karalių. Vienas Siemiono ainių apsisėdo pačios Olizarytės lobiuose, Volynijoje, Liubečiuje, nuo ko toji Drucko kniazų šaka gavo vardą (iš lenkiško) Liubeckiu. Tačiau Druckiškiai Liubeckiai neprastojo savos tėvonijos palei Drutę ir Beržunę. Šale Liubečiaus, kurio jū šeimyna nebteko galop 17-tojo metašimčio, šalyp Lunino ir Pohosto, plotų Pinsko balose, kur 18-tame metašimtyje Druckiškiai Liubeckiai susisuko sau lizdą, vis-gi jie laikėsi bent dalelėje Rogvolodo ir Rognidos tėvonijos. Pusėje 18-tojo metašimčio visi likusieji lobiai Pinkiškiuose ir Oršiškiuose, paveldėjimo keliais, vėl susigaubė rankose Ksaveras tėvo, kuningaiktis Pranciškaus. Nuo 100 metų jau Druckiškiai Liubeckiai buvo katalikais. Dar prie Zygmanto III kniaziaus Ivanas Gregorovičius, Oršos pastorastė, paslas Varšavos seiman 1636 m., apsidėdes su Kisieliute, dar nebuvo kataliku. Vienas Ivano sūnų, Mikalojaus ir Gregoro Ivanovičių brolis, buvo jau jezuitu. 1710 m. Semeonas Druckiškis Liubeckis tapo senatoriumi kaipo Minsko kaštlionas. 1793 m. kniaziaus Pranciškus gavo Pinsko kaštalioniją. Ksaveras gimė 1778 m., o 1785 m. drauge su broliu Hieronimu pateko į kadetų korpusą Petrapiylėje, kur mokslą pabaigė 1797 m. Veikiai potam dalyvavo Suvorovo kompanijose. 1800 m. pametęs kariumėnės tarnystę, sugrįžo Lietuvon, į Čerlioną, ir 1807 m. apsidėde su Maryte Scipioniute iš Ščučino, Lydos storasčiuė.

mokestis mokėti auksu**), kada javai klėtyse klaksojo neišparduoti, nebesirandant pirklių. Nors šlėkta naudojosi autonomijos privilegijomis, tačiau turėjo mokėti mokestis augštesnes negu Maskolijos gubernijos, ir tai ne asignacijomis, bet moneta. Skolas valdžia rinko su kariumeniška ekzekucija. Pristoko monetos Lietuvoje, kontraktai nebuvo apmokami, dauginosi ex-divizinjos dvarų. Juk ir ukazas 17 d. kovo 1809 m. padidino oficeriams algas Priebaltijos ir Lietuvos gubernijose “dėlei žemumo kurso assignacijos rublių”, o ateinančiame mete padidino algas pulkuose, stovinčiuose Podolijoje ir Volynijoje.

Grabovskiui atsisakius, Lachnickiui pasilikus namie, į Peterburgą iškako kuningaikštis Liubeckis su Rdultovskiui, nors šlėkta tikėjo, kad gauti bus ne palengvinimai, o įvyks tik smarkesnės ekzekucijos ir sekvestrai lobių. Juk-gi sutverta tapo Varšavos kuningaikštystė, kurios rubežiai 1809 m. dar pasididino. Tas viskas erzino carą, kurs rods ketino atbūdavoti Lenkiją po Romanovų valdžia, bet podraug ir pats prisidingėjo “cette idée favorite”, tos “jaunų dienų svajonės”. O čia iš Lietuvos jaunuomenė bėgdavo į Užnemunį. Už tai 28 d. rugpjūčio 1809 m. išėjo ukazas prieš tuos drąsuolius, kurie parubežinėse gubernijose “otlučajutsia bez viedoma načalstva ot žylišč ich za granicu”. Nors sako — “po izvietnoi pričinie nablagonamierennost dvorianstva i pomieščikov nelzia polagatsia”. kad jie patįs ragintų taip daryti, vis-gi jai toks ponelis taptų “obličien v podgovore, poduščienii a pače v dostavlenii kakich-libo sposobov v vooruženii”, liepė lobių tokių ponų konfiskuoti, o juos pačius “predavat sudu po vsiei strogosti zakonov”. Rods nedaug tebuvo tokių konfiskatų, vis-gi daug pinigų laimėjo urėdninkai, numarindami tyrinėjimus ar nužiūrėjimus. Gubernatoriai gavo vėl instrukciją 5 d. spalio 1809 m.: jaigu tėvas turi nejudinamą lobį, reikia konfiskuoti be atodairos pabėgusiojo sūnaus rėžį. O 17 d. gruodžio 1809 m. išėjo ukazas paskiriantis 6 mėnesių raką pabėgusiajai užrubežin jaunuomenei. Tarpe šlėktos pasklido gandas, kad panaiškinta taps šlėktos autonomija, kurią buvo sugražinęs caras Povilas. Kovo mėn. 1809 m. išėjo sragus ukazas dėlei paskutinių rinkimų, atlaikytų keletas sevaisių atgalios, kur šian ir ten buvo įvykę “bezporiadki” (riaušės), ypačiai Podolijoje ir Vilniaus gubernijoje. Liepta tas ukazas apskelbti su trukšmu “dlia ukroščenija usilivšagosa v polskich gubernijach ducha nepokorlivosti i buistva.” Liepta, ant pirmos žinios “o važnom neustroistvie”, jaigu atsitiktų rinkimų laike, “gubernatora udalit ot dolžnosti, a dvorianstvo, bezporiadki dopustivšeje” nebleisti prie rinkimų per

** Tik vienas Puslauskis teįstengė reguliariškai pakukius mokėti, už ką šlėkta vadindavo jį raganiumi (“czarodziej”).

du trimečiu, ir ant neužimtų urėdų paskirti “činovnikov ot korony.” Dar prasidėjo kitos baimės. Kuomi labjaus emė klestėti lenkiškos mokyklos Vilniaus aprubėje po ranka Adomo Čartoryskio, nuo 6 metų kuratoriaujančio, tuomi labjaus nusigando šlėkta, kada į Volyniją atkaks tyrinėjimui komisija iš dėkos liežuvių, pakištų apie Lyceumo įsteigėją, ir kada paskilbo šnektos, kad mokyklą Kremieniece ar pakasavos, ar kitur iškels. Galiaus įvairios šnektos Vilniškėje kuratorijoje privertė kuningaikštį Adomą galop 1809 m. pasiduoti į dimisiją. “Galop gruodžio tų metų Čartoryskis vėl turėjo ilgesnę pašneką lenkų reikaluose. Aleksandras pasakė Čartoryskiui, kad aštrus įsakymai kaslink Lenkų taps atšaukti, bet to nepasakė, kad jis tai daro labjausia įsikišant Prancūzų ambasada. Kada parėjo kalba apie Aleksandro planus sulig Lenkijos, tarė: “nėra kito įrankio kaip senasai projektas: duoti Lenkų karalystei konstituciją ir atskirą būtį, tačiau vienyjant lenkų karūną su Rosijos karūna. Reikia palaukti iki Austrija padarys vėl kokią paikystę ir pertrauks prietikius su Prancūzija; tuomet bus galima susitarti su Napoleonu ir duoti atlyginimas Saksų karaliui”. Tuomi tarpu, belaukiant tų atsitikimų, galima būtų duoti tinkamą organizaciją lenkiškoms provincijoms ir apsiskelbti Didžiu Lietuvos Kuningaikščiu. Tik tuomi žingsniu bijojo sužadinti Napoleono nuziūrėjimą, nės tasai mėgintų užbėgti jo plianams” (B. Limanovski). — Taipgi unitų reikale išėjo keletas ukazų, kuriuose atspindi Katarinos II gadynės dvasia. Taigi šale ekonomiškos ruinos šlėkta bijojo netekti pagrindų lenkiško būvio ir autonomijos.

To-gi dėlei niekas netikėjo, bau misija Liubeckio į Peterburgą (kurią jis atliko be Rdultovskio, nuo kurio veikiai atsikratė kaip nuo trukdytojo) turės gerą pasekmę. Ir už tai, kad daugiau laimėjo negu šlėkta laukė, ant naujamečio 1812 m. Gartino šlėkta aprinko Liubeckį už akių — gubernijos maršalku, ypačiai remiant jį buvusiam gubernijos maršalkui Stan. Ursinui Niemcevyčiui.

Prie to laimėjimo prisidėjo ir Liubeckio darbštumas ir laimingas susibėgimas aplinkybių. Liubeckis rods buvo namie palikęs supainiotus savo naminius reikalus ant rankų sesers ir uošvės, ypačiai reikalus ex-divizijos Tryškių (po mirimo vaivados Chominskio), bet už tatau į Peterburgą atvyko į gerą laiką, kur gyvenimas tebeplaukė po Napoleono ženklų. Aleksandras, “guviausias iš graikų” anot Napoleono, matė, kad karė su Romos karaliumi bus neišvengtina”, ir kadangi Lietuva tokioje karėje daug svėrė, jis po prityrimų 1807 m. Lietuvą norėjo prielankią padaryti. Dabar už tai caras nuo represijų kelio krypo kiton, priešingon pusėn. Vos į keletą sevaisių po atvykimo Liubeckio į Peterburgą, caras užmezgė garsiąją korespondenciją su Adomu Čartoryskiui apie artimą Len-

kijos atbūdavojimą asabiškoje unijoje su ciesoryste*). Čartoryskis, nebūtikintis "karunuotamjam draugui", bijojo skaldyti tautą, bijojo naminės karės tarp Lenkijos dalių, priklausančių carui ir Napoleonui. Už tai pas carą rado tuomi geresnį priėmimą grįžtantis iš užrubežio Mikolas Oginskis (balandyje 1811 m.), ans piliorius Kosciuškos maišto Lietuvoje ir organizatorius legijonų, kuriam Povilas nepaketino duoti amnestiją. Aleksandras-gi apipylė jį mylistomis ir pakėlė jį ciesorystės senatorius. Sugrįžęs iš Paryžiaus jis neslėpė carui, kad gresia karė su Napoleonu, ir todėl jis carui dabar išrodė apveizdos pasiūstu žmogumi. Liubeckis rįžosi veikti per Oginskį dėl liet. šlėktos reikalų; su juomi bendrybę laikė tuomet Kaz. Pliateris iš Lietuvos, su kuriuomi drauge gyveno, ir Kaz. Liubomirskis iš Volynijos. Tačiau jie sergėjosi ypačiai lenkiškųjų senatorių, Vorcello ir Slinkio. Liubeckis prirengė memorialus Speranskiui ir kitiems ministrams apie savo šalies reikalus; lietuviškas ex-divizijas savuose memorialuose 1811 m. jis perstatė už vieną iš aigytiškųjų plėgų, ardančių visą būvį ūkiškos būties Lietuvoje. Jis gelbėjo taipgi Oginskiui rengiant memorialus carui apie Lenkijos atbūdavojimą po caro berlu. Tasai tad lietuviškas ratelis Peterburge išdirbo du projektu būsimai Lenkų karalystės organizacijai; vienas — didi Lietuvos kuningaikštystė, susidedanti iš 8 gubernijų, kurios prieš pirmąjį padalinimą priderėjo prie Lenkų respublikos; kitas — Lenkų karalystė, atstatyta plotuose rubežių 1771 m. Dar rugsėjyje 1811 m. pats caras aiškiai apsklembė tą dilemmą: ar bus karė, tuomet ir Lenkų karalystė įvyko senose ribose; arba taika, "et je mettrais en exè-

* "Matydamas, kad neįstengs priversti Napoleoną pasirašyti po suderme, kad lenkų karalystė *niekad* netaps atgrąžinta, Aleksandras iš naujo ėmė stengties patraukti savęsi lenkų mintis, šalin atstumtas paskutiniu jo užsilaikymu. Pradžioje balandžio 1800 m. pasišaukė Čartoryskį ir pranešė jam projektą duoti atskirą valdžią aštuonioms "lenkiškoms" gubernijoms. Ar tokiame atvejuje galėtų užsitikėti gyventojais tų provincijų? Čartoryskis reikalavo laiko apsvarstymui. Po kelių sevaičių jis atsinešė memorialą ir skaitė Aleksandrui. Tasai klausė su didele atidžia. Kada Čartoryskis priminė, jog valanda buvo labai pagabi išpildymui planų Aleksandro, tasai prisipažino, kad 1805 m. buvo pagabi valanda, ir tikrai vienintėlė. Ant to Čartoryskis patėmijo, kad buvo ir kita pagabi valanda, laike karės su Austrija 1809 m., galima buvo tuomet reikalauti atgaivinimo Lenkijos. "Bet tai būtų buvę lygu tikėtis pilningos ruinos Austrijai"—atsiliepė Aleksandras, nors toji mintis nesulaikė jo nuo prisisavinimo dviejų cirkulų Galicijos už problematiškąją pagalbą, suteiktą prieš Austriją. Kad toliaus skaitant memorialą, Čartoryskis davė suprasti, jog be asmeniško aplankymo provincijos ir kuningaikštystės, negali tikrai pasakyti, ką gyventojai mintija: "Štai tau! — šukterėjo Aleksandras — be aplankymo provincijos ir kuningaikštystės, nesunku žinoti, ką ten mintija. Tatai galima išreikšti trumpais žodžiais. Lenkai eis net paskui velnią, jaigu tas velnias ved jus į tėvynės atgaivinimą" (B Limanovski).

cution notre grand project par rapport à Lithuanie". Jau sausyje 1812 m. Oginskis perskaitė carui vieną memorialą Liubeckio su išgalėmis, kurs baigėsi žodžiais: "il n'est peut-être question que des rêveries" — "Ce ne sont point des rêveries, pas du tout", gaičiai sušuko Aleksandras I. Ir jau 9 d. balandžio caras iškako pas gatavą kovon armiją, stovinčią Lietuvoje, o prieš išvažiuojant iš Peterburgo rašė į Adomą Čartoryskį klausdamas, katrą iš abiejų konstitucijos projektų reikia pasiimti ir kada apskelbti proklamaciją apie įvedimą tos konstitucijos. Truputį angščiaus už carą, Liubeckis grįžo iš Peterburgo Lietuvon trauktu ant Narvos, Tērbatos, Rygos.

Kaipo gubernijos maršalkas, Liubeckis turėjo tuojau užsiimti darbu maitinimo didelės armijos, kiek galint, be didelio apsunkinimo liet. gubernijų, kuriose susirinko kariumenė gatava stoti kovon. Tas darbas turėjo politišką svarbą tuomi labjaus, kad kariumeniškos rekvizicijos nelabai draugingų Maskolijos generolų erzino liaudį ir sėjo neapykantą; o čia Napoleono armija artinos prie Nemuno, lenkiškoji-gi Varšavos kuningaikštystės armija galėjo jaib dieną atsidurti Lietuvoje. Patikrinimui maišto pristatymų armijai Liubeckis suorganizavo dvarponių komitetus, pavietinius ir gubernijinius, o ant jų "vyriausiąjį komitetą" Vilniuje, kurio darbščiausiu sąnariu buvo jisai pats. Sako, čion jis sykį turėjęs susidurimą bene su gen. Kutuzovu: "Ja tebia kniaz, poviešu; Gosudar' skazet: vot, vbiesilsia starik, a ty kniaz budiesh visiet". Tas vyriausias komitetas turėjo tam tikroje ateities valandoje tapti užmazgą valdžios Lenkijai, susispietusiai apie Aleksandrą. Čion, be Liubeckio, labjausia atsizymėjo Tamas Vavrzeckis, pastaras vyresninkas nepriklusmingos Lenkijos, potam viešpatystės suiminy, o dabar — susitaikęs su caru — piliorius lojališkosios partijos Lietuvoje. Prirengta jam buvo proklamacija, Liubeckio ranka rašyta, kur caras, įsiveržiant armijai Napoleono, atsiliepė į Lenkų tautą: "Prasidėjo karė, Maskolijai šventa, nes apsigynimui, o civilizuotai Europai svarbi, nes nuo jos pasekmių prigulės ar pilningas svieto tautų parveikimas ar vėl jų atliuosavimas. Lenkai! Kaip priklu, kaip skaudu tarpe antpuolėnčiųjų tytveikų, tarpe pavergtų ar pasamdytų tuntų Jūsiskės matyti vėluvas. Kautatėsi, kaip Ispanijoje, prieš nepriklusmingumą tautos, kovojate už žmogų, kurs savo valdžią ir galybę stato ant griuvėsių to viso, kas iktamlaik pas žmones buvo guodjama ir šventa. Bet mokėdamas Jus gerbti, suprantu Jus ir Jūsų užsidegimą netik nepeikiu, bet jį garbinu ir guodoju. Kur-nekur sragus likimas mėtė Jus po svieta, ar po karštu dangumi San Domingo, ar ant krantų Nyliaus, ar Alpose, Apenninuose ar Pyrinėjuos, vienas Jums rūpėjo dalykas, viena mintis, vienas troškimas: sugražinimas prastotos tėvynės.. Tas garbus ištrivojimas, tas pastovumas tautiškos dva-

sios pagerbė Jus akyse svieto, mane-gi prie Jūsų ant visados prijungė...” Už tai kviečia naujai užmegstą Generališkąją Konfederaciją Varšavoje, kviečia visą tautą pristoti prie jo, ir taip baigia: “Apskelbiu akyvaizdoje dangaus ir žemės, kad prikeldinu ir gražiu Lenkų karalystę, sujungdamas po tuomi vardu Varšavos kuningaikštystę su visomis lenkiškomis vadvadijomis ir žemėmis, kurios paeiliui trimis padalinimas 1772, 1793 ir 1796 m. prie Maskolijos prikergtos tapo; kad atskirą nuo ciesoriškai maskoliškos, o mano asmenyje su Maskolija suvienytą karališkai-lenkišką karūną vardan Dievo deduosiu ant savo galvos, priimdamas ją dėl savęs ir mano įpėdinių; kad numylėtą ir visatinai Jūsų guodjamą Konstituciją 3-čio gegužio laikau už valdiškąją įstatymą Lenkų Tautos, sulig kurio taisykles pasirūžęs esmi Jus valdyti...”

Bet tos proklamacijos žmonės neišvydo.... Atsitikimai, taip ūmai įvykstanti, viską išblaškė lyg rūką. Joninių naktį įvyko ans atmintinas pokylis Zakrete, kur caras savo užkėrinčia ypata laimėjo širdis Lietuvių ir Lietuvaičių; į 24 adynas potam neliko nė vieno dvariško ekipažo Vilniuje; po dviejų dienų Napoleonas vaišinosi Lietuvos sostapylėje, ir Lietuva prie jo pristojė, nors be visatino užsidegimo. Bet caro mestieji čėrai nepasiliovė veikę. Lietuvai pristojus prie Napoleono, prie caro kabėjo keletas Lietuvių, tame skaičiuje veik visas vyriausias komitetas, su senuoju Vavrzeckiu ir jaunu kuningaikščiu Ksaveru Druckiškiu Liubeckiu. Iš augšto paliepus, jie pasikui carą iš Vilniaus traukė į abazą Švenčioniuose, ir kitur toliaus ir toliaus, iki atsidūrė Peterburge, kur pasiliko iki karės galui. Kada Liubeckis ilsėjosi abaze pas Drissą, jo pati ir sesuo tarpe padabintų liet. moterių suteikė žibėsį dvasiškiems pietums karaliaus Hieronimo. Dabar Kaz. Pliateris turėjo urėdą valdžioje Lietuviškosios Konfederacijos.

“Napoleonas guodėsi, kad Lietuvoje nesutiko to entuziazmo, prie kokio buvo pripratęs Lenkijoje. Bet ar jis pats pažymiai neprisidėjo prie to? Ar Lietuviai negalėjo prisibaimyti, kad juos ištiks tas pats likimas kaip Galčėnus? Napoleonas vengė tiesiog išsistarti, kad Lietuva tampa suvienyta su Lenkija. Traktavo ją gangreit kaip šalį užkariautą, o ne prisiderinusią. Vyriausią šalies valdymą pavedė svetimtaučiams, ir kada Hollandų generolas Hogendorp, žinomas savo despotiška praeitimi Hollandų kolonijose, apimdamas rolę didžiojo valdimiero, įzeidė ir atstūmė šalin lietuviškus dvarponius, Napoleonas atšaukė Mareto ir Jomini'o komisijos sąnarius, kurie buvo pasipriešinę tokiam pasipūtusio Hollandiečio pasielgimui. Sulig užėmimo atskirų provincijų skirtą Prancūzų vyresninkai, ir lig tyčia rinkta žmonės pasipūtę ir despotiški. Napoleonas, prisilaikydamas sistėmos maitinimo ar rekvizicijos, nebuvo prirengęs kuningaikštystėje išteklius magazinų, o Rossijos kareivija atsitrauk-

dama atgal sunaikino visus beėsančius magazinus, kurie būtų galėję suteikti maistą. Už tai maitinimas armijos taip labai sunkus ir krito baisia slėga ant visos lietuviškos liaudies. O toji armija buvo tai suėbėgos visokių tautų, kur tik Prancūzai ir Lenkai teėjo su užsidegimu į kovą: pirmiemsiems rūpėjo tautiška garbė, antriems-gi tėvynė. Bet kokį interesą galėjo turėti toje karėje: Vokiečiai, Italai, Šveicarai, Hollandai, Ispanai, Portugalija? Už tai-gi veikiai užpakalyje veikliosios armijos ėmė formuotiesi antroji armija maruderų, kuri užsiėmė plėšimu ir razbajumi ant didelės skalos. O visa negarbė krito ant Prancūzų, prieš kuriuos į neapikantą pavirto senoji simpatija. “Mačiau — pasakoja Jalkovskis — Baltarusijoje didelį supūstyjimą; Prancūzai atiminėjo visur netik maistą, bet apsieidinėjo su valdynėmis tenykščių gyventojų Lenkų, kaip su neprietelių savasčia; todėl nestebėtina, kad jų ir tenykščiai Lenkai neapkantoja, ir kad taipgi mėš, jų sandorininkai, nebuvome labai mylimi. Miestelyje Sienny Baltarusijoje viena bajorė išreiškė tą n'apikantą keliems mūsų oficeriams sakydama: “Maskoliai daug už Tamistas mandagesni”.

Ir valsčionių Napoleonas nemokėjo patraukti, o vienok jie sveikino visur džiaugsmingai ateinančią prancūzų kariumenę. Buvo tikri, kad jų nelaisvė pasibaigs, kad atgaus liuosybę. “Lietuviškieji chlopai — pasakoja vienas anuometinių liaudininkų (Sybilla tułactwa polskiego) — tūlose vietose po antėjimo Prancūzų buvo paliovē eiti lažosna, manydami, kad jau pasibaigė visos jų senos dėl ponų pareigos. Vienne net valsčiuje Minsko gubernijoje, savininkas, atsižymintis sragumu ir priespauda, krito auka susiburusių valsčionių. Keletas viršininkų susiburimo, sulig dekreto kariškojo teismo, sušaudyta. Lietuviškoji valdžia išleido tinkamus nuramdymui valsčionių atsišaukimus, užsakydama, kad laisvę panėšią kaip Kuningaikštystėje (Varšavos) gaus su pabaiga karės, bet dabar po aštria bauda senas turi guodoti pareigas.”—

“Nusiskundimas Napoleono ant Lietuvos vienok nebuvo išteisinamas. Rods gerokas skaičius šeimynų didikų išvažiavo drauge su Aleksandru į Peterburgą, bet šlėkta iš didžiausios dalies, miesčionija, chlopai žiūrėjo į Napoleoną, kaip į savo išgelbėtoją nuo sunkios nelaisvės. Visur priiminėjo jį su užsidegimu, todėl visur iš pradžių su džiaugsmu sveikino Prancūzų kariumenę. Tiktai perėjęs rubežių senos respublikos, Napoleonas pajuto iš tiesų, besirandąs šalyje neprietelių, beturįs darbą su neprietelinga sau tauta (B. Limanoski).

Gal iš Liubeckio dėkos, rugpjūtyje, Kamiename Ostrove caras, siųsdamas Kutuzovą apimti vyriausiąją komandą, davė tiktai dvi instrukciji: nesileisti į derybas su Napoleonu ir jaigu laimėtų pergale, “mandagiai apsieiti su dvarponiais lietuviškųjų gu-

bernių, kurie prietikiuose prie Maskolijos užmiršo pareigas ištikimų pavaldinių.”

Iš sąnarių vyriausiojo komiteto Lietuvoje pasiliko tik Mikolas Dziekonskis, kurs pristodamas prie generališkosios konfederacijos prašė priimti į ją taipgi draugus, caro išveržtus: liet. karunnešį Vavrzeckį, kuningaikštį Ksaverą Liubeckį ir liet. kancleraitį Liudviką Pliaterį, bet konfederacija nepriėmė jų akceso “be jų pačių paliūdyjimo su parašais.”—Iš tikro Liubeckis netikėjo Napoleonui, ir matė didesnę naudą Lenkijai, jaigu remtųsi Maskolija. Taip pat netikėjo Napoleonui nė Kasciuška, nė senis Vavrzeckis, nors Kasciuška nesidavė nė carui prisitraukti prie jo planų 1814 m. Ir ką-gi lenkai buvo laimėję nuo Napoleono? aną karikatūrą nepriklausumo mažutėję riekutėje Lenkijos, su jos Kodeksu Napoleono, su nuožumi pildymu įsakymų iš Paryžiaus! O čia Napoleonas Lenkus visur tik eksploatavo.... Kam dar save apgaudinėti! Tik, žinoma, ir ant caro veikė didesni dalykai, negu ana “numylėtoji mintis” ir “svajonės”....

* * *

Caras Aleksandras susiderino su Turkija, derybavosi su Švedija santaikos dēlei, ir dėl subvencijos su Anglija; į kovą pastatė 160.000 kareivių. Napoleonas, su nenoru Austrijos ir Prūsijos remiamas, po ginklu turėjo į 700.000 žmonių. Tarp Lenkų buvo susidaręs suokalbhis sukeldinti užimtasias Rossijos ir Austrijo šalis, apskelbti numetimą baudžiamų, pakviesti ant vado senąjį Kasciušką ir pamėginti laimę ant savos rankos, dar nelaukiant prasidėjimo tos didės karės. Prie to suokalbio prigulėjo generolai Dąbrovskis, Fišeris, Niemojovskis ir kiti. Bet-gi aišku buvo, kad ir tame dalyke būtų reikėję atsiremti ant Napoleono Prižadai caro, patraukdami daugelį ypatų, ypačiai Lietuvoje, jo pusėn, itin kenkė užmąntamjam maištui.

Gegužyje 1812 m. Napoleonas iškako iš Paryžiaus; Drezdeno aplinkėse jis surinko “dideję armiją”, ir par Poznanių, Torunių, Gedaną ir Karaliaučių traukė į Lietuvą. Vasarą perėjo per Nemuną. Liuosybė užnemuniškių Lietuvių vyliojo liaudi ir, kada Prancūzų armija persikėlė per Nemuną ir Dauguvą, visur ją sveikino su džiaugsmu ir Mažojoj ir Didėjėj Lietuvoje ir Inflantuose. Visur taipgi garsinama buvo laisvė valsčionims. Napoleonas atkako į Vilkaviškį, kur įkūrė savo vyriausiąją kvaterą ir išleido proklamaciją į kariumenes, kaipo apskelbimą karės Maskolijai.

Iš Vilkaviškio Napoleonas nukako į Kauną, kur užsidėjęs kepurę ir vilkėdamas plosčių lenkiško officieriaus apžiūrnėjo Nemuno krantus; liepė padirbdinti tris tiltus, kuriais perkėlė armijos dalį. Veikiai Vilnių užėmė pulkas lietuviškai lenkiškų ulonų po vada kuningaikščio Domininko Radivilio, Nesvie-

ziaus ordinato. Napoleonas nuvažiavo 28 d. birželio į Vilnių ir tuojau įsteigė Lietuvai tuomlaikinę valdžią, susidedančią iš Lenkų ir sulenkėjusių ponų. Pirmsėdžiu valdžios tapo Soltanas, buvėsis tautišku liet. maršalku; sąnariais — Karolis Prozoras, Juozas Sierakovskis, pakamarinis Jelskis, Aleks. Potockis. kuningaikštis Aleks. Sapiega ir universiteto profesorius Jonas Sniadeckis. Kiekviena iš keturių lietuviškųjų gubernijų įgyjo valdžios komisiją; bėgyje dviejų sevaičių nepasiliko nė pėdsako Maskolių viešpatavimo Lietuvoje. Tačiau Rosija (Volynija, Podolija ir Ukraina) buvo patvinusi Maskolių armija po vada admiralo Čyčagovo, kuri žinoma tramdė jaibkokį žmonių pasijudinimą.

Lietuvos valdžia dabar panaujino Liublino uniją, pertrauktą šalies padalinimais. Aktą unijos, apskelbtą Vilniaus katedroje, valdžios sąnarys Jelskis nuvezė į Varšavą, kur dabar buvo susirinkęs nepaprastas seimas. Tas seimas priėmė aktą visatinos generališkos konfederacijos, atgrazino Lenkų Karalystę, kvietė visas senosios Lenkijos žemes bendran susirišiman. Seimui išsiskirsčius, valdžia pasiliko rankose konfederališkos Dūmos; toji tad Dūma priėmė nuo Jelskio aktą vienyjimosi Lietuvių su Lenkija.

Lietuvių dalyvumas karėje nebuvo per daug žymus. Mat dalis ponų ir kuningijos buvo dar po įspauda pastarų Aleksandro pažadų, kurs pirm karės stovėdamas Vilniuje ant gaspados, žadų žadus žadėjo. Iš vyskupų tik Minsko vyskupas, Dederka, tikrai prisidėjo prie sukylimo. Maskoliai, traukdami atgal, apnuogino šalį, išrinko rekrutus, pasiėmė ginklus ir maistą. Vis-gi atsirado 5 pulkai pėstininkų ir tiekpat raitelių po vada kuningaikščio Giedraičio.

Lenkai Varšavoje buvo sujudę. Juos gundė prancūzų ambasadorius, archivyvskupas Dom. Pradt, ir, raginant Tadu Matuševyčiui, Lenkai įsteigė generališkąją konfederaciją Lenkų Karalystės. Atvykusiam deputacijoje nuo Dūmos generališkos konfederacijos Lenkų Karalystės Vybickiui, Napoleonas Vilniuje pasakė: “Jaigu aš būčiau Lenku, manyčiau ir daryčiau kaip jus.... Myliu jūsų tautą.... Viską pagiriu, ką padarėte.... Jaigu sąlydžios bus jūsų pastangos, galite turėti viltį... Tegul Lietuvą, Žemaitiją, Vytebską, Mogylevą, Ukrainą ir Podoliją gaivina ta pati dvasia, kokią mačiau Did-Lenkijoje, o Apveizda pasisekimu apvainikuos šventumą jūsų reikalo.” Matyt buvo, kad Napoleonas, atsiziūrėdamas ant Prūsų ir Austrijos, nenorėjo apskelbti nepriklausumą Lenkijos ir tuomi atgrasino nuo savęs karščiausius garbintojus. Tačiau ir taip daug lenkų prisidėjo prie didėsės armijos.

Tuomi tarpu caro armija traukėsi atgal. Tarpe Prancūzų kilo ligos, daugybė kareivių atsiliko garnizonuose, o tie, kurie priekyn traukė, rado viską sudeginta ir — ėmė netektį maisto.

Galop liepos mėnesio Moskva buvo laukan išvartyta iš senos liet. kuningaikštystės.

Vytebske, kur Napoleonas subuvo nuo 28 d. rugpjūčio, buvo patariama perziemavoti. Tuomi tarpu kuningaikštis Poniatovskis ketino užgulti ant Volynijos ir Podolijos. Bet Napoleonas traukė priekyn. Dideliame mūšyje pas Smolenską Maskoliai neteko 12.000 kareivių ir kreipėsi linkon Maskvos. Prasidėjus rudens darganoms, Napoleonas Smolenske (17 iki 24 d. rugpjūčio) abejojo ar tūmet toliaus be-traukti ar rengties ant žiemavojimo, bet Maskvai netoli beėsant, liepė kariumenei keliauti priekyn.

Tuomi tarpu Maskolių armija Lietuvoje — pietinė po vada Barclay, šiaurinė po vada Bagrationo — įstengė susivienyti aplinkėse Smolensko ir traukėsi atgal. Trečia armija po vada Čyčagovo artinosi prie Rusijos, prieš kurį Napoleonas išsiuntė gen. Dąbrovskį pas Bobruiską. Ketvirtoji armija turėjo Peterburgą dengti po vada kuningaikščio Vittgenšteino, bet Napoleonui neturint gana armijos pagresimui šiaurės, ir toji armija galėjo susivienyti su Čyčagovu, ir užkirsti Napoleonui kelią iš užpakalio. Rods maistas Lietuvoje ir Rosijoje būtų galėjęs tam visam užbėgti, bet... nebuvo reguliariškos Lietuvių armijos tarp Vilniaus ir Kijevo, o Švercenbergis tyčia nieko neveikė neva pridengdamas Varšavos kuningaikštystės rubežius.

Maskoliai reikalavo mūšio pas Moskvą. Kada Barclay de Tolly ant to nepristojo, žmonės apšaukė jį vyliugiu: "Vokietys pardavė matušką Moskvą" — šūkavo kaimuose ir palociuose. Bet caras žinojo, kad tas Vokietys gelbėjo carystę nuo prapuolenės, kaip kad senovėje Fabius — Romą nuo Hannibaliaus. Tačiau žmonėms mirštant, vyriausiu vadu tapo paskirtas senasai Kutuzov. Carui norint, maskoliai sustojo pas Borodino, 3 dienas maršo nuo Maskvos, su spėka 140.000. Artinosi Napoleonas su 127.000. Rugsėjo 5 ir 6 d. įvyko mūšis pas Borodino, kur Maskoliai sumušti liko ir traukėsi atgal toliaus, apleidami tokiu būdu Moskvą. Abiejų pusių pralošos išnešė iki 90.000 žmonių ir 20.000 arklių. Krito maskolių vadas antrosios armijos Bagration, ir šiaip į 40 generolų.

Anapus Maskvos Kutuzovas rengė naują armiją ir sutraukinėjo maistą iš šalies, kuomet Napoleonas 15 d. rugsėjo įtraukė į Kremlį ir apsistojo Maskvos carų pylyje. Tad-gi vėl Lenkai ir Lietuviai atsidūrė širdyje Maskolijos! Napoleonas dabar tikėjosi, kad taika įvyks. Bet Maskoliai padegė miestą, kurs būtų galėjęs Prancūzams duoti gerą buveinę ant žiemos, ir nudegė tad apie 7000 namų su krautuvėmis ir magazinais. Napoleonas vis dar negrįžo atgal, ir su Kutuzovu vedė tarybas per 6 savaites, duodamas jam laiką reorganizuoti sumuštąją armiją. Galiausiai Napoleonas leidėsi atgal 19 d. spalio mėnesio. Pietų

linkon jis traukti negalėjo, nes pas Malijaroslavą sumuštas, jis turėjo grįžti nupustytuojų keliu. Pas Viazmą Lenkai sulaukė Maskolius, iki didėji armija nepasitraukė. Netolymais Smolensko užpuolė baises šalčiai, speigos: žmonės mirė, arkliai krito. Pas Oršą, pereinant Dnieprą, įvyko 3-dieninė kova pas Krasną su 100.000 maskolių, bet Napoleonas laimėjo pergalę. Atkako didėji armija iki Beržunės upei. Tiltus rado sunaikintus, nežiūrint į pastangas ir imtynes Dąbrovskio su Čyčagovu. Napoleono armija, nuilsusi, vos beturėjo 70.000 kareivių. Iš užpakalio spaudė Kutuzovas, iš priešakio užstojo kelią Vittgenšteinas, o iš šono smogė Čyčagovas. Bet ir čion, 3-dieninėje kovoje, genijus neapleido Napoleoną; pereinant per Beržunę, jis manevrais apgavo seną Čyčagovą! Pralošos rods buvo didelės, daugelis kareivių upėje nuskendo, sulūžus tiltui. Čion Zajaček neteko kojos, Dąbrovskiu ranka tapo pašauta, o Kniazevičiui — koja. Vilniuje kariumenė rado Lietuvos valdžios pagamintą maistą 100.000 kareivių. Čion galima buvo tikėtis žiemavojimo, nes ir Maskolių spėkos nupuolė: Kutuzovas beturėjo 35.000 kareivių, tinkančių į kovą. Bet Lietuva ir Varšavos kuningaikštystė buvo išsunktos, o sukylimas neišsiplatino, nes Napoleono pašaukimas į visuomenišką išsirengimą atėjo vėlai.

Mat, Napoleonas netik nenorėjo sujudimo Lenkų liaudies, bet nelabai vyliojo šlėktą. Kada Liublinskiuose visatinam išsirengimui maršalku tapo paskirtas Ant. Radzimirskis ir ėmė stropiai darbuotiesi, tai jis tapo išjuoktas. "Palivarkinė šlėkta jau nebetikėjo Napoleonui. Dosniai Aleksandro barstomi pažadai ėmė veikti. Pirmą ėmė aristokratija atpuldinėti nuo Napoleono, kurs besilengdamas ją laimėti — kaip tatai teisingai vertina Bignon — daug sau visur užkenkė, o tuo tarpu "jokioj šalyje, jokiam laike" — sako tas diplomatiškų slėpynių žinovas — "niekur nelaimėjo tos kastos visumoje." Kariumenėje net pirmiausia, kurie pradėjo pasidavinėti į dimisiją, buvo kuningaikščiai: Konstantas Čartoryskis ir Eustarhas Sanguška. Ministrai, kurie buvo iš Varšavos pasitraukė į Krokuvą, Matusėvyčius, Sobelevskis, Mostovskis, perstatė Aleksandru išlygas, kuriomis galima sątartis padaryti, ir Aleksandras priėmė tās sąlygas... Aklas Napoleonui įtikėjimas ėmė užleisti vietą aklam įtikėjimui į Aleksandrą" (B. Limanovski). Buvo dar ir tokie Lenkai, kurie tikėjo spėkoms savos tautos, ir nenorėjo prikalbinti vadą Poniatovskį, bet tas nesutiko ir sakos gavęs paliepinimą nuo Napoleono (vasaryje 1813 m.) vesti lenkiškąją kariumenę par Čechų žemę į Saksoniją. Jaigu toji partija būtų gavusi viršų, tai ir Viennos kongresas nebūtų išdrįsęs padalinti kuningaikštystę. Juk ir papročiai ėmė mainytiesi tautoje. Apšvieta platinosi, gminos be rugonės dėjo piningus parapijinėms mokykloms. "Pasi-

platino atjautimas asabiškos vertybės, ir pačios formos gyvenimo draugijos sudemokratėjo. Liovėsi "ne labasai atidavinėjimas magnatams "net iki žemės siekiančių nusilenkimų; liovėsi tikrai bridkus senas igudimas be paliovos Jasnivielmoziuoti su kožnu antru žodžiu ir ans juokingas "upadam do nóg," glėbiamas kojų "(B. Limanovski).

Napoleonas, pavedęs 5 d. gruodžio Smorgonėje vadovaviną armijos Neapolio karaliui, pats par Vilnių, Kauną, Starapolę, Varšavą ir Vienną sugrįžo į Paryžių nakties glūdume 18 d. gruodžio, manydamas, surinksiąs naują armiją ir atitaisysiąs praloštą reikalą. Didėji-gi armija dingo, liko tiktai ciesaoriaus gvardija. Iš Lenkų tik 400 su 40 armotų, po vada J. Poniatovskio, tesugrįžo ant Kalėdų į Varšavą.

Likučiai didėsės armijos po vada Ney'o traukė namon ir nesijautė atvangume, iki nepersikeldino par Nemuną. — Vilniuje Prancūzams prisiėjo sudeginti vežimus ir karietas, idant nepatektų rankosna Maskolių, o militariškąjį izdą turėjo palikti ant grobio. Tarp Moskvos ir Vilniaus bent 300.000 lavonų įsimerkėlių telkšojo pakelėse! — Gumbinėje, Lietuvos miestelyje, vyriškis apsilvilkęs didelę rudinę, pats su ilga barzda, su karščiuotomis akimis ir su apsvilintu bei pajuodusiu gyumi, pribuvo pas generolą Dumas. "Galčiau ir aš čia", jis riktelėjo. "Ką, ar tu manęs nepažįsti, Dumas?" — "Ne, kas esi?" — "Aš esmi maršalas Ney, sargas arjėrgardos didėsės armijos. Aš iššoviau paskutinį šūvį ant tilto Kaune, o likučius mūsų ginklų įmesdinau į Nemuną ir suradau sau kelią į čia par miškus" (Morfill).

Nepasekmė Napoleono buvo praloša Lenkijos, Lietuvos ir visos Europos: tuomet jis temokėjo traukyti pančius nuvergtųjų tautų! Vadino jį terionu; bet kuomi buvo Napoleono terionybė sulyginant su despotizmu Aleksandru, Pridriku ir Pranciškų!

Paskui didėją Napoleono armiją vijosi Maskolių armija. Iš Varšavos pabėgo dūma ministrų, generališkoji dūma, o iš Vilniaus — lietuviškoji dūma — į Krokuvą. Caras, užėmęs Vilnių, apskelbė amnestiją su mažomis išskyromis, tarpe kurių buvo kuningaikštis Dom. Radavilas, kurs Gedanoje stovėjo su divizija 7000 kareivių. Caras Oginskiui išsitarė: "jai bent mirtis papainios man atgrąžinimą Lenkijos." Kuningaikščiui Čartoryskuii atsakė, kad dar anksti manyti esą apie senąjį projektą suvienyti visą užimtas dalis po valdžia vieno iš caro brolių, nesa Maskoliai dar per daug nekenčią Lenkų, bet pridūrė: "tegul Lenkai pasitiki mano pobudžiu ir principais, o neapsigaus." Tačiau Varšavos kuningaikštystę jis traktavojo kaip užkariautą šalį. Caras Aleksandras atkako į Kališų, kur įsteigė Lenkijai tuomlaikinę valdžią, "Rada Najwyższa", kurion įėjo pirmsėdžiu Lanskoi, tojo vietininku Novosilcov, Prūsas Colomb ir du pus-lenkiu Tamas Vavrzeckis ir

kuningaikštis Ksaveras Liubeckis.

Nebelikus Lietuvoje Napoleono, Liubeckis sugrįžo iš Peterburgo kaip gubernijos maršalkas tarpan iš padugnių suruinuotų dvarponių. Be to jam liepta buvo tuomlaik atlikinėti pareigas civiliškojo gubernatorius Gardine. Turėjo jam būti sunkus padėjimas akyvaizdoje generolų, traukiančių su kariu-mene par Lietuvą po šturmavojimo Smolensko ir sudeginimo Moskvos! Ir ko galėjo dabar laukti Lietuva? Viskas klaksojo griuvėsiuose. Medžiagiškai šalį galutinai iščiulpė abidvi didėsės armijos, o politiškai dingo anos vėjo viltis, kad sugrįž praloštasai būvis. Žmonės, sugniuždinti Kovo dievaičio, laukė tamsios ateities, kaip lyginai ir ponai matė neblikus seimelių gyvavimo, nė rinktinių urėdninkų bei viešos tautiškos edukacijos. Dabar čion veikti te-galėjo T. Vavrzeckis su draugais Liubeckiu ir Liudviku Pliateriu. Pliateris ir dabar negalėjo išeiti parodavietėn dėl susipainiojimo lobiškų reikalų. O Liubeckis veikiai caro pašauktas tapo į Kališų; jis su Vavrzeckiu užėmė vietas įsteigtoje caro Augščiausioje Dūmoje, kuriai pavesta tapo Varšavos kuningaikštystės administracija.

Lietuvoje, nelikus Vavrzeckio ir Liubeckio, buvo labai sunku su urėdninkais, kurie troško atsigerbti už neištikimybę 1812 m. "Neturi supratimo, Šviesiausias Pone, rašė Čartoryskis Aleksandru 27 d. balandžio 1813 m. — kas ten darosi vardan Jo Ciesoriškos Didenybės, nesa jaigu žinotum, tai lieptum jau sykį tam padaryti galą. Jaigu Prancūzų maruderiai, besivilkdami paskui Napoleono armiją, be sūžinės triūsės labai Jo Ciesoriškos Didenybės, tai maskoliškoji valdžia Lietuvoje, jaigu toliaus taip bus ir jaigu tuojau nebus uždėtas apinasris, dar pasekingiaus mokės veikti su skriauda Šviesiausiojo Pono. Jau išsisemia spēkos ir rezignacija; mirtinas abejojimas perėmė visus dvarponius, ir jaigu ikišiol toje nelaimingoje šalyje nebuvo nė šešelio kokio-nors judėjimo, dabar galimu daigtu yra, kad čia ar ten pareis iki maišto sukilimui, ne iš persitikrinimo ar lukestyje pasisekimo, bet iš desperacijos pereis ribas savi žinios, idant greičiaus žuvus negu ilgiaus kentėjus tokį dalykų padėjimą. Kas žino, ar maskoliškiejie urėdninkai neturi ant akies to siekio; vis-gi didžiausioji jų dalis džiaugsis taip liūdna išėiga savo darbštumo, idant pasekmėse subruzdimų, galinčių kilti šian ar ten, tuomi labjaus įsigaliojū nelaimės viso krašto, o ypačiai, idant Jo Ciesoriškai Didenybei galiaus nubostų ginti jį nuo priešpaudos ir perdėjimo činovnikų." Mat, iš tikrųjų, Geguzyje Maskoliai laukė visatino sukilimo šalies, ypačiai Varšavoje. Bet rakui laimingai praėjus, akmuo nuo širdies nuslugo Čartoryskuii, Liubeckiu ir kitiems.

Tačiau iš Lietuvos žinios ėjo kasyk aršesnės. Kariškais gubernatorius Rimskij Korsakov, "qui a

mille qualités", rašo kuningaikštis Adomas savo skunduose ant erzinančio, provokatyviško darbštumo činovnikų — "est entraîné dans la même voix, il ignore qu'il ne faut pas la suivre." Korsakovas nevisados orientavosi padėjime dalykų, o visados gatavas buvo prisitaikinti. Dar metai atgal jis patraukė Lietuvius "tūkstančiu savo ypatybių", o netoliaus kaip už trejų metų tuo pačiu rūpintis. Vienok po karei, įgyjęs įgaliojimą be jokių ribų, turėdamas tiesą "gyvasties ir mirties", nepažinojo juokavojimų ir tatai atrodė darbais. Vavrzeckis šnekėjo apie tai Frankui, profesoriui Vilniaus universiteto, matydamasi su juomi rugpjutyje 1813 m.; tikėjosi, kad Korsakovas neperdės su taja tiesa, nors jau pakardino "un pauvre diable," už ką Vavrzeckis skundėsi carui; "je sui me flatter", jis tikrino, que sera pas en vain." Patį Maskoliai, rods už akių, Lietuviams pripažino, kad sunku jiems buvo 1812 m. Senatorius Lanskoi tatai atvirai pasakė Frankui: "Męs patį juos apleidome, ką-gi jie galėjo daryti?" Bet nevisi generolai ir urėdninkai taip pat manė kaip senatorius, buvęs gubernatoriumi Gardino; nevisi velyjo teisą taikinti prie kasdieninio apsiėjimo. Rods ukazas 12 d. gruodžio 1812 m. talpino savyje amnestiją dvarponiams lenkiškųjų gubernijų, "kurie dalyvavo karėje prieš Maskoliją"; bet kas pasiliko neprietelių tarnystėje ir bėgyje dviejų mėnesių nesugrįžo iš užrubžio, neteko amnestijos; likimas suiminių ir-gi ne-tapo išrištas iki pasibaigiant karei. Toliaus tęsėsi "kariškasai stovis" Lietuvoje iki ukazui 30 d. lapkričio 1813 m. o juomi pasiremdamas, galėjo daug-ką pasivelyti Rimskij Korsakov ir jo pakalikai. Už pagelbėjimą suiminiams pabėgti, ar sužeistiems stovintiems po gresme išsiuntimo į gilumą Maskolijos, ne vienas persikėlė į Siberiją. Nežiūrint į amnestiją, konfiskavimas lobių buvo kasdieniniu dalyku; 8 d. liepos 1813 m. išėjo ukazas, įsakantis konfiskatą už ginklų ir pabėgusių suiminių laikymą; po ta priedanga atsidarė dar platesnis laukas visokioms šikanoms, perdėjimams ir išnaudojimams. Liubeckis nuolatos gaudavo laiškus iš Lietuvos, kad užsistotų pas carą, pas kurį turėjo "tiek konsideracijos"; jis darė, ką galėjo, bent dėl Varšavos kuningaikštystės išgavo ukają 13 d. vasario 1814 m., kurs ištraukė ją iš apvertino stovio (ukazas išduotas vyriausioje kvatieroje Troyes'e ant vardo "Varšavos generol-gubernatoriaus", senatoriaus Lanskoi).

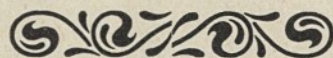
J. Poniatovskis, išgirdęs apie naujus Napoleono laimėjimus pas Lützen'ą ir Budisną, ištraukė į Saksoniją prisidėtų prie prancūzų. Napoleonas gi talkininkai, Prūsų karalius ir Austrijos ciesorius, susidėjo su Maskolija. Kada Napoleonas sumušo susitelkėlius 2 d. gegužio pas Lützen'ą Saksonijoje, o 20 d. pas Budisną, tai susitelkėliai prašė sudėjimo ginklų dviem mėnesiam, ant to Napoleonas sutiko; tokiu

būdu jis aniems davė laiką surinkti didesnes spėkas. Praslinkus rakui, Austrija pristojė prie koalicijos su 200.000 kareivių!

Koalicija Maskolių, Prūsų, Austrų ir Švedų turėjo 800.000 žmonių po ginklu, ir 1400 kanuolių. Napoleonas-gi turėjo apie 300.000, tarp kurių buvo 3 korpusai Lenkų (20.000 žmonių) po vada kuningaikščio Poniatovskio, gen. Dąbrovskio ir Sokolnickio, ir 1500 arklių prie ciesoriaus po vada Krasinskio. Rods Napoleonas susitelkėlius vėl pergalejo pas Drėzdeną 27 d. rugpjūčio, bet kitur maršalai Ney, Oudinot ir Vandamme tapo sumušti, ir Napoleonas atitraukė į anapus Labos (Elbos). Tad tarp susitelkėlių ir tarp Prancūzų armijos ištiko baisi 3-dieninė kova (16, 17 ir 18 d. spalio 1813 m.) pas Leipcigą, kur susitikus daugiau negu pusei milijono žmonių su 2000 armotų, patilško kraujuose 150.000 kareivių. Karalių Saksų Maskoliai paėmė į nelaisvę. J. Poniatovskis prigėrė Elsterio vilnyse. Likusioji Lenkų kariumenė (10.000) dalyvavo Napoleono likime iki galui po vada kuningaikščio Sulkovskio, vėliaus Dąbrovskio. Napoleonas bėgo į Paryžių. Susivienyję Maskoliai, Austrai, Vokiečiai ir Anglai traukė prieš Paryžių, kurs ir paimta 1814 m. Napoleonas išsivadėjo sosto ir išsiūstas ant salos Elbos. Sątaika tapo Paryžiuje suderėta ir kongresas sušauktas į Vienną.

Dabar Lenkų ir Lietuvių ponijos sympatijos kreipėsi prie caro Aleksandro, kurs nesigailėjo gražių pažadų. Kuningaikštis Čartoryskis velyjo jam apsišaukdinti karaliumi.

(Toliaus bus).

Astronomiški Vakarai.

Vakarų Trečias.

Kova už naują pasaulėžvalgą.

Antrame vakare kalbėjome apie tai, kad Ptolomėjaus pasaulėžvalga užsilaikė iki Koperniko laikui, maž-daug nuo 130 iki 1536 metų. Vis-gi męs klystume, tvirtindami, kad lygiai su 1536 metais Visų nuomonės ant sykio persikeitė ir visi sutiko su Koperniko prirodymais. Taip nebuvo. Ir negalėjo taip būti.

Mums, gyvenantiems nesuskaitomos daugybės visokių išradimų gadynėje, begalo sunku yra atsiveizdinti anosios gadynės žmones ir jų mintis. Dar sunkiau suprasti, kokią turėjo veikmę ant visų mokslų naujos mintis apie svieta, kurias išreiškė Kopernikas. Senasai supratimas apie amžiną žemės romą buvo visų skelbiamas, kaipo šventa ir neužginčijama teisybė; ją palaikė garsiausi žmonės; ji buvo remiama Biblijos;

Ptolomėjus.

dar gi ir žmogaus regiami gamtos apsirėškimai patvirtino tai, kad žemė stovi, aplink ją sukasi saulė ir žvaigždės ir vasa tai yra Dievo sutverta žmogaus laimei. Pabandykime atveizdinti save padėjime žmonių gyvenusių tais laikais; kokią didelę revoliuciją įneštų į mūsų mintis rimtas, paremtas aprokavimais ir niekuo neužginčijamas išreiškimas, kad visai ne taip yra. kad žemė tai mažutė žvaigždė visatoje, kad ji greitai bėga aplink saulę vienu ir tuo pačiu keliu. Tuokart tik gal ir pasiseks mums suprasti, kokią didelę ir svarbią veikmę galėjo turėti Koperniko išrastas ir išaiškintas naujas pasaulės sistemas.

Nieko tatau stebėtino, kad ilgą laiką jo mokymas nebuvo visų pripažintas. Maža to — jis buvo niekinamas ir išjuokiamas. Štai ką sakė ir rašė apie Koperniką jo laike gyvenę žmonės.

Liuteris rašė: “Kalbama apie kaž-kokį naują astrologą, kuris bando prirodyti, būk žemė sukasi, o dangus, saulė ir mėnulis nesijudina; čia esą kaip ir su keleiviu ant laivo ar vežime, kuomet važiuojančiam matosi, būk jis nesijudina, o tik žemė ir medžiai bėga pro šalį jo. Na, bet dabar žėdnas, kas nori protingu pragarsėti, stengiasi išmislyti ką nors nepaprasto. Štai ir tas kvailys norėtų apverstį viršum kojomis visą astronomiją”.

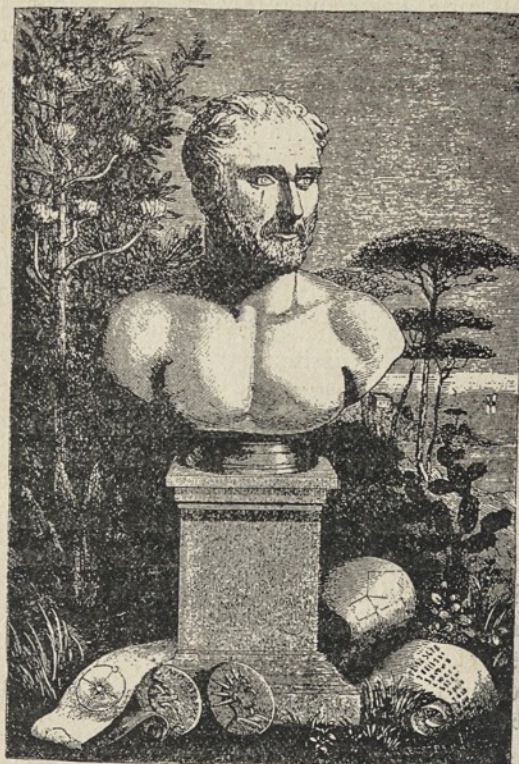
Melanchtonas irgi užsipuolė: “Akš — liūdininkai, kad dangus apsisuka aplink žemę į 24 valandas. Bet-

gi atsiranda žmonių, kurie ar tai iš palinkimo prie naujybių, ar tai norėdami parodyti savo protą, skelbia, būk žemė sukasi...” Toliaus *Melanchtonas* priveda prieš Koperniką vietas iš Šventraščio ir kreipiasi, galų gale, į svietiskąją valdžią, kad sulaukytų “sartų astronomą, kuris priverčia žemę krutėti, o saulei liepia stovėti ant vietos.”

Negeriau atsinešė į Koperniką ir katalikų dvasiškią, nors jis pats buvo katalikų kuningas. Taip *Pyzos* vyskupas pavadino Koperniko kningą “pavojinga, neišmintinga, papiktinančia ir nesutinkančia su šventraščiu.” *Jezuitas* *Mavrolikas* šaukė, kad autorių reikia gerokai išplakti.

Ir katalikų ir protestonų pirmeiviai dvasiškieji sutiko šiame atvejuje. Į naują ideją žiūrėjo neprielankiai. Buvo laukiama kova ir laukiamos aukos už teisybę. Pirmutinė auka už pasaulėžvalgą naujosios gaidynės buvo *Giordano Bruno**.

Bruno buvo įstabus žmogus savo visapusiškais gabumais. Jo milžiniškoj atmintij lengvai galėjo užsilaikyti visųjvairiausios žinos. Jame buvo geniališkas protas, jautęs ir matęs didžiausius ateities atsidengimus:

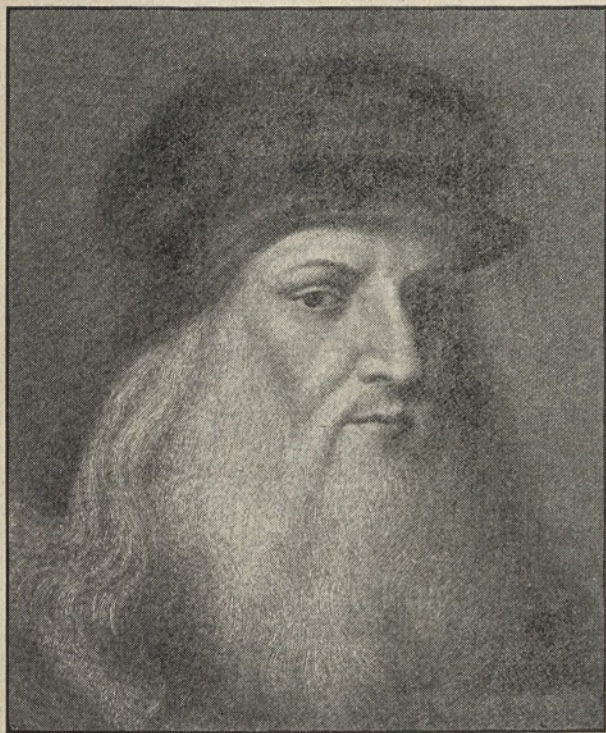
Pythagoras.

greta to — karšta ir turtinga vaidentuvė, nepaprastas iškalbingumas. Kaip jo gabumai buvo nepaprasti, taip ir jo gyvenimas buvo pilnas kelionių, kovų už teisybę, skaudžių susirėmimų su idejų priešais.

* N 1 ir 2 *Laisvosios Minties* patilpo paveikslėlis *G. Bruno* paminklo, pastatyto jam Romoje. *Red.*

Jaunos Bruno* dienos praslinko Neapolyje, katalikų vienuolyne, kurin jis įstėjo, kad mokinties. Jo dvasią nuo pat mažų dienų degė didis noras eiti prie plataus ir neapimamo mokslo.

“Išmintis, kuri yra teisybė ir grožė sykiu, štai idealas, prieš kurį nusilenkia didvyris...”

Leonardo da Vinči.

“Siekimas teisybės — vienintėlis didvyrio vertas užsiėmimas...” — rašė Bruno savo sonetuose. Ir buvo jisai tuo didvyriu; jis visur jį ieškojo teisybės: senovės graikų mįslių raštuose, arabų mokytojų vyrų knygose, pas scholastikus, žydų Kabbaloje ir t. p. Tokiu būdu jam patenka į rankas ir Koperniko raštai. Juos perskaitęs, jis tuojaus tampa Koperniko mokiniu šalininku; dar daugiau, — Koperniko sanprotavimais pasiremdamas Bruno darė tokius išvedimus, koki Kopernikui ir į mintį neatėjo.

Žemė tai mažas kamuolys, suplokštintas poliusuose; kartu su kitomis planetomis ji keliauja aplink saulę. Šitoji yra didelė ugninė šviesa kamuolio pavidale ir sukasi ant savo ašies. Ir visa saulės sistema tai tik mažas atomas, pasimetęs bėrybėje platumoje, kurioje yra milijonų milijonai tokių pat saulių su jų kometomis. Ant tų saulių ir planetų gyvena gyvūnai daug tobulesni už mus. Pasaulės turi savo išsivystymo istoriją: venos atsiranda, kitos pranyksta; amžina tėra viena tvėrimo energija, esanti tų pasaulių pamate.

** Platesnę G. Bruno biografiją galima rasti kun. V. Dembskio veikalė: *Kankintiniai ir Kankintojai už mokslą.*

Visata galo neturi, pasaulėms skaitliaus nėra. Mintis, gyvybė ir grožė yra visur.

Tokios tai buvo Bruno mintys apie pasaulę. Su jomis visi sutinkame šiandieną, bet anoje gadynėje jos atrodė nepaprastai drąsios. Yra pasakojama, kad Kepleris jausdavo galvosukį, skaitydamas Bruno raštus, ir slapta baimė apimdavo jį, pamįslėjus, kad męs, gal būti, klaidžiojame beribėje, kur nėra nė centro, nė pradžios, nė galo.

Savo filosofiškuose raštuose Bruno skelbė panteizmą. Šitoji visata begalinė — tai vienos dieviškos būtybės apraiška. Kaip negali būti pasekmės be priežasčių, taip lygiai negalima išsivaizdinti dievystės be pasaulės. Atskiri daigtai gema ir miršta, tarsi putos, pasikeliančios ant vilnių, bet pati būtybė yra amžina. Dvasia ir medžiaga — tai dvi tos būtybės apraiški. Jos nepadalinamos yra; mažiausia dulkelė ir ta yra kūniška ir dvasiška. Pasaulės protas apima viską, ir mažus ir didelius dalykus, tik ne vienodai. Viskas yra iš Dievo ir viskas yra Dievuje.

Bruno dvasiai buvo par angšta vienuolyne ir ji traukė jį į platesnį svieta. Aplinkui jis matė baisų apsileidimą, visur viešpatavo prietarai ir tamsa — tad ar galėjo tylėti tas, kieno dvasia jau pažino teisybę? ar galėjo jis tylėti, manydamas, kad teisybė yra dalkoma ir niekinama? Ne! Jis pabėgo iš vienuolyno. Tai vienuolio habite, tai raitelio šarvais apsišarvojęs, Bruno keliauja per Europą, kviesdamas į kovą senovės užtarėjus. Vienur jis sako pamokslus karaliams, kitur — mokslinčiams, ir visur sėja naujas mintis. Visas jo trumpas gyvenimas — tai eilė kelionių, pamokslų, debatų ir laimėjimų. Bet gi galas buvo liūdnas. Bažnyčia apskelbė Bruno heretiku esant. Par apgavystę užkviesta jis Italijon, suimta ir atiduota inkvizicijai į nagus. Inkvizicijos kalėjime jis išbuvo 8 metus.

Visaip kankinamas ir tardomas Bruno nenustojo dvasiško lygsvarumo. Įkalbinėta jam išsizadėti savo nuomonių, bet kaip žmogus gali išsizadėti to, kas jo akyse šventa atrodo? kaip išsizadėti to, prieš ką nusilenks būsimos gentkartės?

Bruno gąsdinamas buvo mirtimi. Bet jis, nurodęs į kankintinius, atsakė:

“Esama žmonių, kurie taip pamylėjo dvasišką teisybę, kad jų nenugąsdins niekas, net mirtis... Mirtis viename metašimtyje daro mįslių nemiršančių kitiems metašimčiams...”

Kuomet jau perskaitė teismo nuosprendį — sudeginimas ant laužo — jis puikiai pažvelgė į teisėjus ir balsiai pratarė:

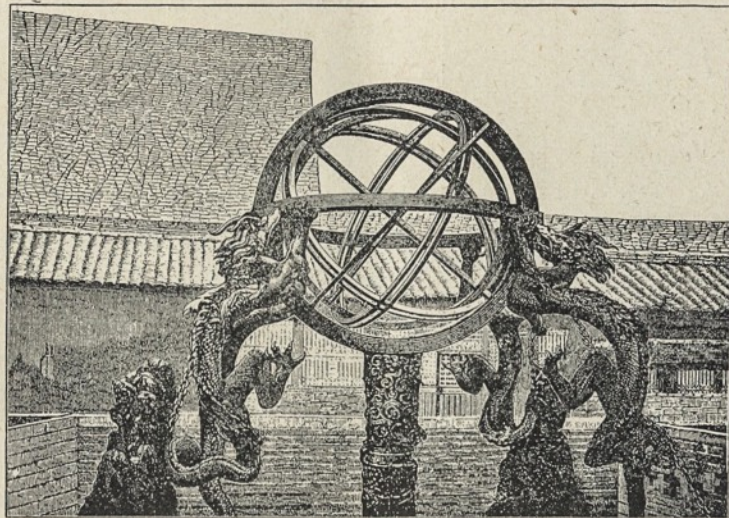
“Jūs su didesne baimė ištariate savo nuosprendį, negu kad aš išklačiau jį...”

17 vasario 1600 metuose buvo baismės diena.

Ant vieno Romos plečių* sunėsta didelis laužas. Iš visų miesto galų renkasi minios žmonių. Greitai bus ir deginimas. Ūžia gaujos. Staiga viskas aptilo. Pasirodė procesija. Priekyje matosi raudona vėluva. Toliaus eina kuningai, pasirėdę blizgančiomis drapanomis. Jie kažką gieda. Bet minios akys žiūri į pasmerktąjį. Jis eina pamaži, geležiniai pančiai ant rankų ir kojų žvanga. Jis yra išbalęs, bet ramus ir rimtas, nė šešėlio abejonės ant jo veido, nė baimės nesimato. Jis žiūri savo didelėm akim į dangų, ir akyse

Nors tą atidengimą esant žiūronui galima buvo ir pertikrint, vienok tas nedaryta, bijotasi pažvelgti teisybei į veidą. Senovės palaikytojai protavo taip, kad šiandieną net ir šiaip nieko nesimokinusiam žmogui juokingai atrodo. Paveizdan vienas mokytų Galileo priešų, astronomas Sizzi, prirodinėdamas, kad Jupiteris negali turėti palydovų (tuokart, mat, saulės sisteme būtų daugiau žvaigždžių, negu kad buvo žmonių rokuojama), šitaip protavo:

“Gyvūnų galvos turi septynis langus, kuriais oras

Armiliarinės Svėros Pekino Observatorijoje.

atsispindi gailėsis; ar jis gailisi jaunas su gyvasčia persiskirdamas, ar gal jam gaila tų žmonių, kurie nežino, ką daro. Bruno palengvėlia užlipa ant laužo. Budelis pririša jį prie šulo. Iš Bruno lūpų nė dejavimas, nė skundas neišsiveržia... Pakurta laužas... minutė, dvi, kelios — dūmai ir liepsna apsupo didį kankintinį ir į visą žmonių įdegino milžinišką, nenutrinimą dėmę. Žmonės sudegino teisybės mylėtoją ir skelbėją.

Taip prazuvo Bruno, taip dingo daugelis kitų. O teisybės niekas neįsteigė sudeginti. Prazuvo jos mylėtojai ir apaštalai, bet neprazuvo ji pati.

Beveik panėšus likimas ištiko ir Galileo Galilei, apie kurį buvo jau rašyta “Laisvojoj Minty”. Tik tas žmogus nebuvo toks tvirtas, kaip Bruno. Mirties akvaizdoje išsivadėjo savo tvirtinimų, kad tuo būdu išsigelbėti nuo baisaus likimo.

Galileo (kiti tvirtina, kad Lippershey) išrado žiūroną, arba teleskopą, su kurio pagalba buvo galima įžiūrėti daugelį dar nežinomų iki tam laikui daigtų. Su žiūrono pagalba pamatyta, kad žvaigždė Jupiteris turi net keturis palydovus, arba mėnulių.

intaina kūnan, kad jį apšviesti, sušildyti ir maitinti. Tie langai yra: dvejios snirpšlės, dvi aki, dvi ausi ir burna. Taip pat ir danguje yra dvi prielanki žvaigždė, Jupiteris ir Venera, dvi neprielanki — Marsas ir Saturnas, dvi šviesi — Saulė ir Mėnulis ir viena žvaigždė nė šio, nė to — Merkurus. Toliaus yra žinoma, kad yra septyni metoliai. Iš tų ir iš daugelio kitų gamtos apsiereškimų, kurių minėjimas mus tik apsunkintų bereikalingai, mes išvedame, kad ir planetų tegali būti septynetas.

“Beto Jupiterio palydovų negalima įžiūrėti šiaip akimis; tatau jie negali turėti jokios įtekmės ant mūsų žemės ir, kas iš to seka, kaip žemei nereikalingi, jie visai negali būti. Dar patėmysime, kad žydai ir tūlos senovės tautos, lygiai ir naujosios gadyne europiečiai padalina savaitę į septynes dienas ir vadina tas dienas septynių planetų vardais. Tad jai mes padauginsime planetų skaitlių, turės griūti visas tasai sistemos...”.

Tokiais tatau argumentais kovota su aiškiausiais mokslo prirodymais.

Laikams bėgant, naujų išradimų gadynei virtus, pamaži atsimainė ir senovės nuomonės. Šiandieną jau niekas neabejoja link Koperniko pasaulės sistemo.

* Ten dabar yra pastatytas Bruno paminklas. Red.

V. K. Račkauskas.

Be šlovės.

Šių laikų apysaka, paremta dokumentais, kuriuos autorius turi savo rankose.

— Tu manęs nenori suprasti, Kačanauskai! — jau karščiavosi kuningas Norkevičius, negalėdamas pertikrinti seną rimorių, Kačanauską.

— Aš suprantu: ponas prabaščius sakaisi noris pabūdavoti ant mano plečiaus namą ir išrendavoti jį maskoliams... Juk tai aišku, kaip ant delno!

— Ne visai taip! — ginčijosi kuningas. — Aš noriu paduoti tau prietelišką delną. Man nereikia to namo — kuningui ir ant kelmo bobos neša, yra patarlė. Aš trokštu tau pagelbėti.

Čia jau ir įsikišo Kačanauskienė, kuri suprato kuningo planą.

— Kazimierai, kad jau ir aš supratau... ponas prabaščius siūlo tau paskolą, kad pasistatytumei namą ant savo plečiaus...

— Žinoma! — patvirtino kuningas. — Štai, tēmyk! Namas kaštuos į pusanro tūkstančio rublių...

— Kam tiek daug? — pertraukė nusistebėjęs rimorius.

— Aš tau tuojaus išaiškinsiu, — tarė kuningas Norkevičius.

Išsitraukė iš kišenius sidabrinį portsigarą, išsiėmė iš jo papirusą ir užsiriškė. Paskui paskleidė ant stalo šmotelį popieros, paėmė paišelį ir ėmė skaitliuoti.

Buvo tai gana dar jaunas žmogus: keturiųdešimtų metų amžiaus, ar apie tiek. Liuosas gyvenimas padėjo ant jo veido ir visos stovylos savo žymę: augalotas, nutukęs, oda ant veido ir rankų balta, sveika. Jai kas tēmytų iš šalies, kaip jis stengėsi pertikrinti senį Kačanauską, tai matytų ir jo veide ir akyse stoką širdingumo ir to noro paduoti prietelišką ranką, apie kurią tik ką buvo išsitaręs.

— Žiūrėk! Tu turi ant daržo rąstų bent penkiems vainikams. Aš manau išvesti namą su salka ir dviem gonkom, priešakyje ir užpakalyje. Tame name galėsi pats negyventi — pavargsi porą-trejetą metų sename namelyj, o ši naują išrandavosi pristovui, ar monopolii. Imsi už tai piningus...

— Bet kaipgi su piningais, kuriuos ponas prabaščius žadi duoti pastatymui to namo? — vis negalėjo suprasti Kačanauskas.

— Matai kaip. Tu turi rąstų už porą šimtų rublių. Tad netenka bent trylikos šimtų. Aš tuos piningus duosiu jums be jokių palūky. O atsilyginti galėsite šitokiu būdu. Ona, kaip jau su Ona sykį kalbėjome, eis pas mane į gospadines, aš jai mokėsiu šimtą rublių

algos... Rendos iš namo gausite bent tris šimtus ant metų, tai bus keturi šimtai. Tokiu būdu į tris-keturis metus pats namas ir Onos darbas išmokės skolą ir jūs būsite pilni ponai... Ar negerai?

— Dabar tai supratau viską! — linksmai nusišypsojo Kačanauskas.

Jam ir jo moterei labai patiko tas dailus aprokavimas. Tik šiūst— šiūst! taip piningai ir plaukia, namas išsimoka ir jie — ponai pilna burna! Paskui seną namelį galės perbūdavoti, įrengs jame krautuvėlę, ir senis Kačanauskas nebebus priverstas landyti po dvarelius ir klebonijas ir jieskoti kur darbo: taisyti ir dirbti plėškes, kamanas, pavalkus ir tam panašiai. Puiki perspektyva! Stebūklingas tas kuningas Norkevičius, Lygsnos klebonas! Dangus, tur būt, jiems atsiuntė tą geradėją. Juk jai ne tai, kad Kačanauskas gavo pas jį darbą ir kad kartu su kuningu atvažiavo Krėslovakon pirkti varinių sagučių klebono plėškėms pagražinti, tai kas žino ar namas būtų kada išbūdavotas.

— Ačiu ponui prabaščiu! — pabučiavo jam į abi ranki Kačanauskienė, linksma, kad Dievulis neapleido jos ir pasirūpino apie jų senatvę.

— Nedėkavok, motina, nereikia! Matau, jūs esate geri žmonės, tad kodėl jums nepagelbėti? Aš galiu, turiu iš ko...

— Ačiu — ir Kačanauskas taip-pat pabučiavo delną. Kuningas Norkevičius buvo tiek mandagus, kad moterims, kaipo žemesniam už vyrus sutvėrimui, duodavo bučiuoti viršų rankos, o vyrams — delną.

— Tad reiškia viskas jau užbaigta? — užklausė Kačanauską.

— Tur būti...

— Rytoj aš būsiu Dinaburge, paimsiu iš bankos piningus ir atsiųsiu jums... Iš pradžių tik penkis šimtus, o paskui, kaip prireiks, ir daugiau... Tatai, nieko nelaukdami, imkitės darbo, kad į porą mėnesių namas būtų užbaigtas!

— Gerai, ponas prabaščiau, gerai... Ko čia belaukti... Kas ilgai laukia, tam taip išeina, kaip anam medziotojui, kuriam jiesmą bedrožiant šuo kepsnį nusinešė... — atsakė Kačanauskienė.

— O kaip, Ona ar jau prisirengė į kelionę? Jau laikas: penkta valanda baigiasi, gi kol namus pasieksime — sutems! Paziūrėk, motina!

— Tuojaus! — išbėgo iš grinčios senais žingsniais.

— Matysi seni, — atsiliepė kuningas į Kačanauską, užsiziūrėjęs, kaip kėlėsi į palubį pilkas dūmas nuo papirusų, — bus gerai!

— Ir aš taip mįsliju...

— Aš jau toksai žmogus: myliu atvirumą. O tu esi atviras senukas, pasipasakojai man apie bėdas-vargus... Tai aš ir pasiryžau tau padėti. Juk kaip vie-

na duktė išeis iš namų — tau pačiam bus lengviau: boža iš ratų — kumelei lengviau, sako žmonės... O prieg tam ji tau ant metų šimtingę, kaip blyną, ir išmeta ant stalo... Cha-cha-cha... Pas mane jai nebus blogai, kad tik klausytų...

— O, aš ją užmuščiau, jai neklausytų mūsų geradėjaus! — užsidegė Kačanauskas.

— Tatai, pasakyk jai.

— Žinoma....

Kambarin inėjo Kačanauskienė ir Ona. Ona jau buvo pasirengusi kelionėn. Daili mergelė iš tos Onos! tamsios akutės žiba ištolo, lūpos jaunyste dega, nelyginant raudonos serbentos, prieš saulę besijuokiančios. Ant dailaus veido tik ir laksto karštas geismas džiaugties, linksminties, gyventi ir mylėti. Bet šioje valandoje šešėlis atgulė ant to jaunučio veido. Nubaidė linksmumą ir juoką nuo jo ir iš akių tasai netikėtai persiskyrimas su tėvais, seserimis, o ypač su Petru Jurkoniu, jaunu ūkininkaičiu iš Dumblių kaimo. Petras jai buvo ir svajonė, ir viltis, ir sapnai, ir meilė. Ką-gi daryti: tėvo nepaklausyti negalima, reikia važiuoti, o ir tėvui sunku, tad ji pagelbės jam!

— Tai važiuosime, Ona, a? — prasijuokė kuningas Norkevičius į mergaitę.

Si nulėido akis ir nukaito. Tame nusiminime ji buvo dar gražesnė, dar meilesnė. Net klebonas pajuto, kaip jo širdis ėmė tankiau plasnėti, o krūtinėje pasidarė šilta.

— Na, tai sudievu, Kačanauskai. Kaip atvažiuosi dukters aplankyti, tuokart surašysime vekselį. Niekas nesame padarę su ponu Dievu kontrakto, tad ir nežinome, kuomet Jis mus gali pašaukti... Sudiev, motina... Atvažiuok kada į Lygsną...

— Dėkui, klebonėli, kad tamstai Viešpats šimterio-pai apmokėtų už viską, ką mums padarei...

— Ona, — rūščiai atsiliepė Kačanauskas į dukterį, kuningui su Kačanauskiene bekalbant. — Štai aš prie pono prabaščiau sakau tau, kad atiduodu tave jam į globą! Jis bus tau ir ponas ir tėvas. Klausyk jo, kaip ir manęs, niekame nesipriešink, atmink, kad mus padarysi nelaimingais, jai prabaščius pasiskųs ant tavęs, ar jai bus iš tavęs neužganėdintas... Pirmą sykį išėini iš namų, bet išėini į gerą namą, pas gerą poną... Atmink!

Šaltai pabučiavo nulenktą Onos galvelę. Jis visa-da toks buvo. Dukteris nė sykio nepatyrė nuo jo tėviškos šilumos, nė meilės. Rūstus, šiurkštus, nors širdies gilumoje jis labai mylėjo savo vaikus, tik tos meilės neparodydavo, o gal ir nemokėjo parodyti.

— Sudiev, mano dukrele, — apsiašarojo senė Kačanauskienė, — su Motinėle Švenčiausia! Būk gera ir paklusni ponui prabaščiui... Tegul tave Dievulis neapleidžia iš savo Apveizdos!...

Išvažiavo. Pora nutukusiu kuningo Norkevi-

čiaus bėrių greitai nunešė lengvią natačanką nuo Kačanausko kiemo vartelių.

Seniai buvo nuliūdę. Nė žodžio nesakė vienas ant-ram, bet matėsi, kad abu kentėjo.

— Bėdina Onutė, — kartojo patyliai motina į save, atsiminusi, kad pirmą sykį gyvenime prisiejo persiskirti su dukrele.

Senis tylėjo, kaip visada. Jis būdavo šnekus tik-tai tada, kuomet galvą apsvaigindavo degtinė. O kadangi jis retai tegėrė, tad retai tebuvo ir šnekus.

*

* *

Kačanauskų namas stovi, kaip gyvas. Šeši langai iš priešakio, šeši iš užpakalio, po du iš galų; salkos ant augšto, dvejtos gonkos; dokalkomis stogas deng-tas. Gražus namas. Likusiomis nuo naujo namo lentomis apmušta ir senas namelis. Dabar ir jis links-mesnis atrodo.

Visi stebisi iš Kačanauskų triobų. Taip greitai: pusė metų nepraslinko, o jau viskas atlikta, nors eik ir gyvenk!

Žmonės sakė: genys margas, o svietas dar mar-gesnis; aš pasakyčiau: sviets margas, o žmonių kalbos dar margesnės. Vieni rūpinasi kitų gyvenimu dėl-to, kad neturi kuo užimti savo minčių; kiti vėl — kad be to negal gyventi: tuščia, sako, mano gyveni-me, tad atsikvepiu apie kitus pakalbėjęs (tankiausia — pakalbėjusi). Yra ir tokių žmonių, kurie mala savo liežuviais vien dėlto, kad jų suvaldyti negali: atne-šė ką nors seilė ant liežuvio — ir nesulaiko, tuoj dribtelėjo! O dar kiti sako, kad liežuvio yra duotas tam, kad su juo malti. Taip pat ir Kačanauskų kaimynai.

— Puikią triobą pasistatė tie Kačanauskai! — stebesi vienas.

— Dėlko ne, — atsiliepia koks nors žmogelis, bedieviu apšauktas. — Ar nežinai, kad Oną už ku-ningo Norkevičiaus išleido? Dukterį pardavė, užtai namą pasistatė!

Tauzijat niekus, — pabara kokia dievota bo-belė. — Jis darže piningų puodą iškasė...

— Ar matei?

— Pati nemačiau, bet man sakė Martinienė... ji ir-gi nematė, bet jai sakė tas žmogus, kurs girdėjo nuo to, kuris matė, kaip švento Jono naktį Kačanaus-kas su spatu kasinėjo daržą...

Ir kur čia žmogus sumedžiosi visų kalbas ir kalbeles! Akyse su Kačanauskais visi buvo manda-gūs, tūli, o ypač kampininkai, iki kelių lenkėsi prieš juos. Už tat už akių tiek kramtė, kad net dantįs ga-lėtų atšipti...

Palikkime mės tuos pliatkininkus, te jie sau ži-nosi!

Šiandien Lygsnoje atlaidai. Petras Jurkonis dar

iš vakaro pranešė Kačanauskui, kad vaziuos į Lygsną ir nuveš Kačanauską, jai šis nori. O Kačanauskui labai paranku: atlankys dukterį.

Atvažiavo į miestelį, pasistatė arklius špitolninkų darže ir nuėjo pirmučiausia bažnyčion ant sumos. Biski susivėlino: suma jau buvo prasidėjusi.

Petras, numanydamas, kad Ona, kaipo klebono gospadinė, ruošiasi klebonijoje ir rengia pietus, galo nelaukdamas, palikęs Kačanauską besimeldžiantį, išsmuko iš bažnyčios ir nubėgo klebonijon.

Nuo pat šventoriaus vartelių jautėsi šventė: takai nušluoti, gonkos padabintos puikiais žaliais vainikais, kuriuos pynė vaikai, tam tikslui kuningo klebono sukviesti. Jis labai mėgdavo parodyti savo kaimynams kuningams, kad Lygsnoje mokama pagodoti svečiai.

Įnėjo į prieškambarį ir sustojo. Nieko čia nebuvo. Iš valgamojo kambario, kurin vedė iš prieškambario ilgas tamsus karidorėlis, girdėjosi linksmas dviejų balsų pasišnekėjimas. Petras priėjo prie karidorėlio durų ir par stiklines valgamojo kambario duris pamatė už stalo sėdinti nebejauną riebę kuningą ir vaikščiojantį kambaryje patį Lygsnos kleboną, Norkevičių.

— Cha-cha-cha! kvatojo senis, burną valgymo prikimšęs.— Tai karštos būta! Kad ją šimts velnių!..

— Jis ją visaip perkalinėjo, — pasakojo Norkevičius, rankas par pasutonį į kelinių kišenės sukišęs.— Nieko negelbėjo; užsispyrė: eisiu ir gana!

— Girdi, Staseli — Norkevičius buvo Stanislovas vardu, — o kad tai dar po vieną?

— Žinai, kanauninke, aš turiu tuojaus eiti pamokslą sakyti... o dar neprisirengiau.

— Niekai. Duos Dievas, kaip tik pradėsi. Na, sveikas, prozit!

Įpylė du stikliuku koniako ir išgėrė. Norkeviče tik paragavo ir pastatė stiklėlį ant stalo.

— Ir kaip buvo toliau? — klausė kanauninkas.

— Pareikalavo ji iš jo du tūkstančiu rublių....

— O jis? davė?

— Nerorėjo.... vis stengėsi išsiderėti....

Petras negalėjo suprasti, apie ką kalbėjosi tie du kuningu: kananuninkas ir Norkeviče. Bet-gi jautė, kad, tur būti, ne apie mėtavonę ir ne apie dorą daigtą. Žingeidumo varomas, prisiglaudė prie sienos, kad jo nebūtų matyti, ištempė, taip sakant, ausis ir klausėsi. Aplinkui tyluma neišpasakyta; tik kanakur toli, už kelių sienų, girdisi, kaip kapojama mėsa.

— Pradėjo gązdinti... pas vyskupą vaziuosianti ir viską jam išpasakosianti!

— Tikrai? a?

— Jis pasiūlė aštuonis šimtus. Netinka. Įvarė iki tūkstančiui — ne!

Ir derėties moka! Žydas!

— Kanakas padavė jam puikią rodą. Mitkus,

daktaras, jo draugas, dar iš gimnazijos laikų, buvo tuokart beprotnamio prižiūrėtoju... Tad jam tartas nuvežti ją tenai ir uždaryti ant kelių mėnesių, kol visa ugnis užgestų....

— Ką-gi jis?

— Nepaklausė....

— Dėlko?

— Nežinau.... Ar jis draugo drovėjosi, ar gal manė, kad tas daktaras nesutiks priimti į ligonbūtį sveiką mergą....

— Balvonas! — piktai pridėjo kanauninkas. — Ir nešmanymas: dėlei kokios ten mergpalaikės nesisarmatyti sukelti žmonių kalbas ir skandalą ant visos apielinkės. Durnius!.... O kaip jam Amerikoje, ar nerašė?

— Dabar jau klebonauja.

— Ir kaip jam sekasi? Piningingas tur būti, kaip kiaulė.... Cha-cha-cha....

— Girdėjau, kad neblogiausia.... Ten mat nėra tiek akių, kad dabotų, nėra devatų.... Vienok, atsiprašau kanauninko, aš jau turiu eiti, ir taip susivėlinau, nebegalėsiu pasiskaityti....

Petras pašoko nuo sienos į šalį ir atbulas priėjo iki išeinamųjų durų. Čia sustojęs taip balsiai sukosėjo, kad net pats išsigando.

Greitai įėjo Norkeviče ir puolėsi prie jo:

— Ko tu čia stovi? kas esi? ko nori?

— Aš noriu matyti prabaščiaus gospadinę.... — atsakė Petras, net nepabučiavęs Norkeviči ranką; šis, žinoma, nusistebėjo iš tokio "chamiško" nemandagumo.

— Gospadinė dabar yra užimta; jai nori ją matyt, tai nueik aplinkui į virtuvę. — Tą taręs, išėjo į kiemą.

Petras pasikasė sau galvą ir neišmanė, kas jam išpuola dabar daryti. Iš to viso, ką girdėjo, suprato, kad ir su jo Ona taip jau gali atsitikti, jai ji ilgiau bus klebonijoje.

— O ką tu žinai? — šnabzdėjo jam į ausį nelaba dvasia. — Ką žinai? Juk kuningas gali būti miellesnis už tave!....

Jis negalėjo susitaikinti su ta minčia: jo Ona, ta dailioji ir geroji jojo mergaitė, kuriai jis visas gyvena ir kurią jis myli, gyvena čia, po vienu stogu su kuningu, kuris taip linksmai pasakojo kitam apie santikius savo draugo ar pažįstamo su gospadine. Baisu! Jis negali susitaikinti su ta minčia, net negali pilnai jos suprasti, apimti.

Šioje valandoje jis pajuto, kaip kanakoks juodas šešėlis slenka palengva ir stoja tarp jo ir Onos. Ir Ona, rodos, vis toliau ir toliau nuo jo pasitraukia, tarsi kieno traukiama ar varoma. Iš tolo žiūrint int ją, jis jam svetima atrodo, nebe ta, sugadinta....

Išėjo, galvą nuleidęs, ir širdy tuštumą nešinas iš klebonijos. Nulipo nuo gonkų laiptų, pastovėjo

valandėlę, pamąstę ir pasuko virtuvės durų linkui.

Ona, pamačiusi jį par langą, tuojaus išbėgo pasitiktų. Pažiūrėjo jis į ją nuliūdusiom akim ir pasveikino nē tai, kad šalta, nē tai, kad draugiškai.

— Petruli tu mano! Nors sykį atvažiavai aplankyti manęs! — džiaugėsi Ona, širdingai spausdama Petro delną. — Ko toks nuliūdes atrodai, ar nelaimė kokia ištiko?

— Ne, nieko, Onute.... — Jis žiūrėjo į ją ir matė, kad ji ta pati, kaip ir buvus, tik jo širdis nenorėjo tikėti akims.

— Eikš vidun, į mano kambarėlį! — kvietė Ona.

Išivedė pas save, pasodino prie stalo. Dailus kambarys, puikiai parėdytas, ne taip, kaip namie būdavo. Ir ta aplinkybė užgavo jo širdį, tarsi kas brūkštelėjo par ją nagu.

— Žinai, Ona, — pradėjo Petras. — Aš tau noriu pasakyti vieną dalyką.

— Na, ką tokio?

— Bėgk tu iš čia! — rusčiai liepė Petras. — Tuojaus bėgk! Aš tave dar myliu....

— Kas su tavim, Petrel? Ko tu taip piktai kalbi į manę?

— Aš žinau, — aiškino Petras, — tu esi pas kuningą gospadinė.... Aš bijau, kad kuningienė netaptum....

Ona nukaito, bet tuojaus atsiliepė.

— Petrai, štai prisiekiu tau, kad to niekados nebus! Te man padeda Panelė Švenčiausia! Aš tikrai tave myliu ir tavo būsiu... ne kieno kito... Ar girdi?

O Petras vis žiūrėjo į ją

— Niekados niekas manęs negaus, kaip tik tu, tu mano mylimiausias bernužis!

— Bet dėlko tu nenori tuojaus, šiandien pat iš čia išeiti? dėlko? Mano tėvai sutinka paimt tave į marčias.... Eik su manim....

— Petrai, negaliu....

— Dėlko?

— Juk klebonas tėvams paskolino piningus namui pastatyti.... Jai aš išeisiu taip staiga, netikėtai, jis užpyks, išlicituos tėvą... ir kas paskui bus?

Petras nesitikėjo tos kliūties. Jis nepamįslijo apie tai.

— O dėlko, arba už ką tas klebonas paskolino tėvui piningus? ar tu žinai? — užklausė netikėtai.

— Nežinau.... tur būti dėlto, kad tėvas dirbo pas jį susipažino, išsišneko....

— Neišmanėle, tu! — subarė Petras. — Ir tu to neišmanai, kaip kad ir tavo tėvas! Klebonas pamatė, kad tu esi graži mergelė, tad ir panorėjo tave į gospadinės.... o paskui.... gal ir į pačias!

— Petrai, kas tau?! — nusigando Ona.

— Taip, ir į pačias! Pats savo ausim girdėjau jį besityčiojant iš to, kad jo pažįstamas kuningas ne-

atidavė savo neščios gospadinės į beprotnamį! Pats girdėjau! Ir tu manai, kad toks žmogus pasigailės tavęs?

— Ką tu kalbi? — nuogandavo Ona. Gi pačiai par mintį bėgo vienas po kitam atsiminimais, kaip kuningas buvo jai lipšnus, meilus, kaip vakarais, kuomet ji bučiuodavo jam ranką, jis ilgai sulaikydavo jos ranką savojoje, kaip nesykį užduodavo jai klausimus, kurių ji negalėdavo suprasti.... Atsiminė ji, kaip jis visados taip keistai žiūrėdavo į ją, kuomet ji paduodavo valgį prie stalo... Daug prisiminė, kas pirma neužtėmyta pasilikdavo.

Baugu jai pasidarė. Ir Petras nerimė. Jis savo švarioje širdyje nusprendė: arba šiandien, arba niekados!

— Klausyk, aš tau tikiu, kad tu nieko nežinai apie savo geradėją... Jai tu išeisi iš jo šiandien pat — tai aš vesiu tave ir gyvensime laimingai.... O jai ne — aš kuningienės į pačias nenoriu!

— Petrai, Petrai!... — tiek teištārė Ona, Susiēmė už galvos nuleistos ant stalelio ir pradėjo verkėti.

Petro nužiūrėjimais tapo, kaip jis pats manė, patvirtinti. Jis tēmyjo, kaip Ona nukaito, kuomet jis užminė, kad ji netaptų kuningienė, o dabar net ir apsiverkė. Jis negalėjo suprasti, kad jis skriaudžia Oną be galo, neištyręs dalyko, neišsiklausinėjęs jos piderančiai. Jo akyse stovėjo kuningas, kuris derėjosi su savo gospadine; jis matė, kad tas pats laukia ir Oną, jai ji čia įlgiau bus.

O širdis drebėjo. Skaudu buvo jam taip nežmoniškai persiskirti su Ona, kurią mylėjo nuo pat kūdykystės, su kuria sykiu augo, sykiu žaidė, nuo kurios patyrė tiek daug šilto draugiško jausmo. Bet gi kitokio išėjimo nematė.

Pasikėlė nuo kedės, pasiēmė kepurę ir buvo beeinąs prie durų.

— Ar jau eini? — pakėlė galvą Ona. Sustojo.

— Einu, — atsakė. — Pas tavę užeis tėvas, pasikalbėk su juo ir šiandien pat grįžk namo....

— Petrai... — puolė jam ant kaklo, — neapleisk, nepamesk.... Aš tave myliu....

— Ir aš tavę myliu.... tik reikalauju, kad tu išeitum iš to purvino lizdo, neša kitaip ir pati susiterši!

Pabučiavo jos tamsius plaukus, priglaudė prie širdies ir atsiveikino:

— Aš lauksiu tavęs pas vežimą.... Ateik sykiu su tėvu.

Išėjo. Ona negalėjo atsipeikėti Jos galvoje gimė nauja mintis: jos tėvų geradėjas, kuningas Norkeviče, nėra geras žmogus. Taip sakė jai Petras, o juk Petras niekados jai nesumelavo. Maža to, kad nėra geras, bet ir jai pavojinga čia pasilikti. Su

ta mintimi užgimē ir baimē, o podraug su ja — at-sargumas, noras apsisaugoti.

Petras ilgai laukē Kačanauskā sugrīztant iš klebonijas. Ne tiek jis laukē senio Kačanausko, kiek Onos. Jis tikējo, kad Ona paklausys jo ir ištruks iš klebonijas, nors tēvas tam ir priešintūsi. Teisybē, jis nezinōjo to, kad Ona, užaugusi mōtinōs globoje ir priežiūroje, neišaugo tvirtō ir stamantraus būdo. Ji buvo silpnūtē ir tēvo bijojosi labjau negu visoko. Kentējo vaikas neapsakomas kančias: ir Onos gaila, ir gēda uz jā!

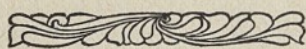
Kačanauskas atējo pas Petrā jau brēkstant; atējo vienas. Piktas, iģerēs. Petras suprato, kad iš jo reikalavimo, paduoto Onai, niekas teisējo, tad ir nē nekalbino senį Kačanauskā.

Kelionēje Kačanauskas iš pradzių pats į save kalbējo, o paskui ir Petruim ēmē pasakoti:

— Kad ir kvailumas tos mergos.... Onutēs. Užsispyrē: atsiimk mane, tēvel, atsiimk! O juk nema-to, kad ji pas mūsų geradējā yra! Juk trilikā šimtų gavau iš jo gyvais piningais.... ir be palūkų.... Tik šiandienā raštus padarēm.... Užsimanē: atsiimk! A kad tu nesulauktumai! Su kokiom akim aš galēčiau atsiliepti į prabasčių? Atitarnauk, sakau, trilikā šimtų ir eik, kur akis nešā!.... Taip ir pasakiau! Sakosi, negerai jai esā.... Ir kō trūkstā? Jai bent paukščių pieno? Ponas geras, nemuša, nesibara, pavalgiusi, apsiirengusi, kambarēlis išpuoštās!.... Juk ir darbas ne koks: dvi mergos gelbsti... — Ilgai dar senis gyrē Norkevičių.

Petras sēdējo galvā augštyn iškēlęs ir žiūrējo užsimastęs į pilkus debesilius, einančius lenktynėmis dangaus erdvēs. Liūdna jam buvo, ilgu ir skaudu.

(Ušbaiga ateinančiamē numeryje).

Jis nenumirē.

(Iš rusiško).

Jis nenumirē. Jį pagriebē naktį, atvežē į tamsų rūmā, pastatē prieš teismā ir pradējo teisti.

Teisē kaip budeliai. Nē vienas pasiteisinimo žodis negalējo būt išartas prieš karēs teismā. Jų širdis buvo kietos, jų jausmai žiaurus.

Pirmsēdis šaltai perskaitē mirties nusprendimā.

Ir nuteistąjį išvežē besislēpdami į laukā ir ten jį sušaudē.

Taip mirē Ferreras, Ispanijos liaudies karžygis, šalies mylētinis ir smarkus, neperkalbamas dvasiškijos ir valdzios priešas.

Ferreras buvo respublikonas. O juo blogiau — buvo laisvamaniškų pažiūrų religijos klausimuose, nenulstančiai kovojō su jezuitiška dvasiškija, kuri amžiais paikino, kvailino ir išnaudojo žmones. Jis steigē svietiškas mokyklas ir, kaip dvasios ricierius, vardan šviesos ir mokslo kariavo su žmonių proto tamsintojais — juodžiūponiais.

Ir jį sušaudē. Nuzūdytas jo sukēlē tikrā audrā visose kultiriškose šalyse. Ir toji beprotiškai — reakcijiūnē Mauros ministerija, kuri apsiteršē žmonių veikējo krauju, neilgai laikēsi valdzios. Jinai nulipo nuo pagrindų. Jos vietā užēmē liberališkoji ministerija, kuri, beveik sekdamā Ferrero pėdomis, pradējo kovoti su netikusia, lankinia ir saumeilinga dvasiškija.

Ir štai pasiekē žemę stebētinai linksma žinia: Ferreras nenumirē*). Jis gyvas. Jį nesužeidē žmonių priešų kulkos. Jis paliko gyvas. Jis gyvena. Jis vėl išskleidžia savo šviesiā vėliavā ir apreiškia begailęstingā karę juodajai dvasiškijai. Jis šaukia po savo vėliava teisingus kultūros karžygius, kurie skleis-tų tiesos ir laisvės idējā.

Ir traukia žmonēs po ta vėliava.

Kova tarp šviesių Ferrero pasekējų ir tamsių velnio tarnų dabar Ispanijoj vis aštrinas. Manifestacijos po manifestacijų. Liberališkoji valdzia prisipažindama esanti kalta gerinasi žmonėms eidama priekyje karēs su dvasiškija.

Ir visā šviesiājā Ispanijos kariūmenę pastiprina sušaudytojo Ferrero nematoma galybē. Jis pasakoje iš numirusių prisikēlē. Jis veda žadindamas į karę. Jis pastiprina silpnus, nustojustius dvasios, tvirtina tikėjimā tikintiems, suvienija spēkas stipriųjų. Visa šalis laukia sugrīztant Ferrero. Jinai tiki, kad karžygis gyvas.

Grazus tai tikėjimas, grazi tai pasaka. Pasaka nemirštamos žmogiškos dvasios, nedegančios ant laužo, nenykstančios nuo popiežių prakeikimų, nepasmeigiamos ant durtuvių.

Ir gal-būt vėi sugrīž Ispanijoj Mauros laikai. Gal-būt, popiežius savo palaiminimu vėl prikels iš numirusių inkvizicijā. Saldzių nuodėmių troškulio išdžiovintas, yt griaučiai, vienuolis, ir išdžiuves, kai griaučiai nuo vergiško paklusnumo teisējas, pradēs giljotinuot Ispanijos laisvę ir sąžinę.

Likimas ją išgelbēs. Ferrero šešėlis lekioja virš jo. Šventoji pasaka įeina gyva ugnim į jos suvargintā širdį. Šventoji pasaka duoda jai spēkas gyventi ir veikti.

Vertē Delta.

* Ispanijoje yra prasiplatinę pasakos, jog Ferreras gyvas.

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas.

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

ROMANAS

(Tąsa)

II. GREVO PLECIUS.

Anais laikais, kaip ir dabar, Grevo plecius panešėjo nelygiam keturkampiiui; iš vienos jo pusės traukėsi paupio gatvė, gi iš antros—augšti nelinksmūs namai. Dieną tie namai nustebindavo savo įvairumu, o naktį nieko nesimatė, kaip tik išraižyta linija stogų ir aštrūs kampai. Senovės miestai labai skyrėsi nuo dabarnykščių tuo, kad namų fasadai ėjo į kiemus, o ne į gatves.

Grevo plecius ir tuokart turėjo tą nelinksmią išžiūrą, kuri užsiliko po šiai dienai. Tuomet stovėjo tenai kartuvės, niekados neišardomos; tas sudrebindavo širdį nevienam praiviui, pamįslijus, kiek tai jaunų gyvasčių, pilnų spėkos ir energijos, prazuvo ant baisios šio plečiaus arenos.

Patėmysime tarp kitko, kad mirties bausmė tris šimtai metų tam atgal buvo verste užvertusi savo įnagiais visus Paryžiaus plecius ir kryžkelius. Kiekvienas, kas turėjo rankose nors šešėlį valdžios, galėjo bausti nužiūrėtus žmones kaip ir kur užmanė. Bet dabar jau neliko anei ženklo iš tų begėdingų vietų. Vienas tik Grevo plecius primena dar praeitį, bet ir šis kiek įmanydamas skubinasi permaintyti savo išvaizdą.

Kuomet Pjeras Grenguaras pasiekė plečių, tai visai jau buvo sustyręs nuo šalčio. Jam atrodė, kad literatiškas nepasisekimas padarė jį dar jautresniu ant šalčio. Jis pasiskubino kuogreičiausiai prisitarti prie laužo, degusio ant plečiaus. Bet minia buvo susirinkusi apie ugnį.

— Prakeikti paryžėnai! — sušuko į save Grenguaras. — Dabar jie ir ugnį užstojo nuo manęs. O juk pasišildyti būtų pravartu. Aš visai šlapias. Ir ko tie niekšai taip žiūri į ugnį? Ir ko čia žiūrėti, kaip dega žabų glėbis.

Pažiūrėjęs arčiau, jis patėmyjo, kad ne visi šildyties buvo sustoję pas karališką laužą: par daug buvo žmonių. Matomai žmonės turėjo į ką kitą žiūrėti.

Plačioje vietoje, tarp žiūrovų ir ugnies, šoko kažkokia mergaitė.

Ar ta mergaitė buvo gyvas sutvėrimas, ar feja, ar angelas. Grenguaras negalėjo ant sykio nuspręsti, taip nustebino jo poetišką ir filosofiską protą tas puikus reginys.

Nors šokėja buvo žema, bet neatrodė maža, pasidėkavojant dailiai savo ctovylai. Ji buvo pailgo

tamsaus veido, ir buvo galima spėti, kad dienos laike jos veido oda turi stebuklingą auksui panėšią spalvą, bendrą andaluzietėms ir romėnėms. Ji šoko, sukosi, švaistėsi ant seno persiško kilimo, bile kaip pamesto pas jos kojas; kiek tik sykių jos šypsantis veidelis atsisukdavo į juos, jos didelės juodos akys metė kibirkštis.

Minia negalėjo atitraukti nuo jos savo akių ir visi stovėjo išsizioję nuo nusistebėjimo. Augštai ant galvos mergaitė laikė bubiną dviem tarsi ištekintom rankom ir užgaudavo jį savo šokio taktan. Auksuotas jo rūbų korsažas gulėjo ant jos be raukšlių, nūpiešdamas nepaprastą jos figuros stovylą. Greiti judėjimai kartais atmesdavo į šalį skverną jos rūbų ir parodydavo neapsakomai gražias kojas. Juodi plaukai ir blizgančios akys darė ją kažkokia viršprigimta esybe.

— Tai kanakokia nimfa, — pamįslijo Grenguaras, — tai deivė, bekchanė nuo Menalinų kalno.

Toje valandoje džiupsnis jos plaukų nupuolė jai ant peties ir iš jų pasirodė geltonas varinis pinigas, kuriais buvo padabinta jaunos mergelės galva.

— E, tai ji čigonė! — sušuko Grenguaras.

Visas nusistebėjimas ir pagodonė dingo.

Jinai šoko toliau. Paskui paėmė dvi špagas, gulinčias ant žemės, pastatė jas sau smailiais galais ant kaktos ir ėmė sukti jas vienon pusėn, o pati sukosi kiton. Buvo tai, galų gale, paprasta čigonė. Bet vis gi visas šis reginys traukė į save akis, nors Grenguaras ir ne deivę čia regėjo. Laužas apšvietė rausva drebančia šviesa minią, tamsoką jaunos mergelės veidą ir sviedė atspindulius ant tamsaus namo su kolumnomis iš vienos pusės plečiaus ir į rusčiai riogsojusias kartuves — iš antros.

Iš tūkstančio veidų, apšviestų liepsnos ir įsiziūrėjusių į šokikę, vienas atrodė labjausiai užimtas ja. Buvo tai rūstaus ir nelinksmo veido žmogus, galįs turėti apie trisdešimtis penkerius metus. Jis buvo plikas. Palei ausis plaukai visai jau prazilę. Augštą kaktą dabino rūkšlės, o giliai įdubusiose akyse degė jaunas skaistumas, didelis noras gyventi ir paslėptas karštis. Jis visą laiką žiūrėjo į mergaitę, ir tuo tarpu, kaip ji, nieko nemanydama, linksmi sukiniėjosi, jo akyse vis aiškiaus žibėjo rūstybė.

Ant galo mergelė sustojo, uždususi. Minia pašėlusiai ėmė ploti delnais,

— Džali! — tarė čigonė.

Tuokart Grenguaras pamatė gražią, mažą ozkele, baltą, su paauksuotais rageliais ir kanopukėmis ir su auksine apikakle. Pakol jos ponia šoko, ji ramiai gulėjo pašalyje, ant kilimo.

— Džali, — tarė šokikė, dabar tavo eilė.

Ir, nusileidusi ant žemės, ji su gracija padavė ožkai bubiną.

— Džali, kelintas dabar mėnuo? — užklausė.

Ožka pakėlė galvą ir užgavo bubiną vieną sykį. Tikrai buvo pirmas metų mėnuo, sausis. Žiūrovai negalėjo atsidžiaugti.

— Džali, — tarė čigonė, apsukdama bubiną, — kelinta šiandien mėnesio diena?

Ožka užgavo bubiną šešis sykius.

— Džali, — tarė mergaitė, vėl apversdama bubiną, — kelinta dabar valanda?

Džali užgavo bubiną septynis sykius. Toje pat valandoje ant bokšto namų su kolumnomis laikrodžius išmušė septintą valandą.

Minia nesiliovė užusi iš nusistebėjimo.

— Visame tame yra burtai, — atsiliepė kaž-kienc bausis balsas. Tai prašneko ansai plikas žmogus, taip žiūrėjęs į čigonę.

Ji krustelėjo ir atsigrėžė. Bet balsus delnų plojimais užtrenkė aną nemalonų išsitarimą.

Pasisekimas prašalino nesmagų įspūdį ir iš jaunos mergaitės minčių, ir ji klausinėjo ožką toliaus:

— Džali, kaip laiko savo kalbas karališkasi prokuroras Žak Šarmliu?

Ožka atsistojo ant paskutiniųjų kojų ir pradėjo bliauti, bejudindama gana nuosekliai pirmutines kojas. Viskas — ir krutėjimai, ir balsas, kūno pasilinkimai taip gerai nudavė karališkąjį prokurorą, kad minia kvatojo be galo.

— Tai šventvagystė, pajuokimas! — sušuko tas pats balsas.

Čigonė vėl atsigrėžė.

— Ak! — tarė ji, — ir vėl tas bjaurus žmogus!

Paskui ji pasikėlė, paėmė savo bubiną ir ėjo pas publiką piningų pasirinktų.

Stambūs ir smulkūs piningai taip ir pasipylė jos bubinan. Staiga ji atsidūrė priešais Grenguarą.

Jisai machinališkai įleido ranką į kišenių, bet ten nieko nebuvo. Mergelė stovėjo prieš jį ir žiūrėjo jo veidan didelėm savo akim. Iš jo krustelėjimo ir siekimo kišenin, ji spėjo, kad gaus iš jo gausią dovaną.

Jo laimei iš to painaus padėjimo išgelbėjo jį netikėtas atsitikimas.

— Ar tu neisi iš čia, Aigypso žiogė? — suriko aštrus balsas iš tamsaus kampo plečiuje. Jauna mergelė apsidairė išsigandusi. Nebuvo tai balsas ano rūstaus žmogaus, buvo tai piktas ir bjaurus moters balsas.

Jisai, taip labai išgąsdinęs čigonę, prajuokino gausią vaikų, besivalkiojančių plečiuje.

— Tai Rolando bokšto užsadarėlė! — sušuko jie visu balsu. — Jina! taip niurni! Tur būti, menką vakarienę tegavo! Nuneškime jai ką-nors.

Visa gauja pasileido bėgti pas namą su kolumnomis.

Tuo tarpu Grenguaras, pasinaudojęs sumišimu, pasitraukė. Vaikų klykimas priminė jam, kad jis dar irgi negavo vakarienės. Tad nubėgo pas stalus. Bet vaikai viską jau buvo išnešioję. Nepaliko nė trupinėlio nuo vaišių, kurias parengė miestas.

Nemalonus dalykas eiti gultų nepavalgius vakarienės. Bet daug nemaloniau, kuomet netik nėra vakarienės, bet ir vietos, kur gulti, neturi. Grenguaras ir buvo tokiam tai nesmagiame padėjime. Nė duonos, nė pastogės. Vargas spaudė jį iš visų pusių, ir jis manė, kad tas vargas visai širdies neturi.

Jo liūdnas mintis staiga pertraukė keista ir draug su tuo labai maloni daina. Tai dainavo jauna čigonė. Jos balsas buvo ir-gi gražus, kaip ir ji pati. Girdėjosi jame kaž-kas užburiančio, švaraus, aiškaus, lengvaus ir skaistaus. Įstabi melodija su netikėtomis trėlėmis tai greitai bėgo trumpučiuose, paprastuose sakinuose, tai skambėjo augštomis ir minkštomis gaidomis. Trėlės net pačią lakštingalą nestebintų. Bet jai tas ir sekėsi. Ant jos dailučio veidelio buvo galima išskaityti jos dainos turinys: veidas švito tai džiaugsmu, tai rimta doringa aušra. Tai ji panešėjo beprotei, tai atrodė iškilmės pilna, tartum karalienė.

Čigonės daina palietė Grenguario mintijimus, lygiai kaip gulgė kad paliečia vandens ramybę. Jis klausėsi nusistebėjęs, beveik be sąmonės. Pirmą sykį tą dieną jis nebejautė visų savo sopulių.

Bet ta valandėlė buvo trumpa. Tas pats moteriškės balsas, kuris pertraukė čigonės šokį, sustabdė ir dainą.

— Ar tu nenutiksi, pragaro žiogas! — suriko ji vėl iš savo tamsaus kampo.

Bėdinas žiogelis tuoj ir nutilo. Grenguaras užsikimšo ausis.

— O! — šūktelėjo jisai, — prakeiktas atšiupeš pjuklas, sudaužęs kankles!

Kiti žiūrovai ir-gi ėmė murmėti.

— Velniop užsadarėlė! — daug kas šaukė.

Nematomai moteriškei, ardžiusiai abelną pasilinksminimą, nekaip būtų išėję, jai minios atidžią nebūtų atkreipus į savę tolymais pasirodžiusi procesija su bloznu popiežiumi ant naštų. Procesija su žibintuvais ir muzike, su riksmu ir šauksmu įvirto į Grevo plečių.

Ta procesija, kurią mes matėme išėjusią iš Rūmų, pakeliui dar pasididino; prie jos prisivienijo visi Paryziaus alkanieji, bepastogiai—valkatos, bedarbiai ir vagis; atėjusi į Grevo plečių, ji buvo labai didelė.

Visų priešakyje ėjo čigonai. Aigypso hercogas jojo raitas procesijos priešakyje, greta ėjo jo kunigaikščiai, laikydami pentinus ir kamanas. Juos sekė visas buris čigonų ir čigonų, nešinių ant pečių rėkiančius vaikus. Jie visi, — hercogas, kunigaikščiai, šiaip žmonės, buvo pasirėdę sudriskusiais rūbais ir margais

skurliais. Paskui jų ėjo visos Prancūzijos vagis pagal rangą: kručiai — priešakyje, o už jų — po keturis eneje — stambesniejie, visi su savo amato ženkleliais, prisegtais ant krūtinės. Daugybė buvo kolkiečių ir išgamų, besididžiuojančių savo nedailumu. Pačiame to būrio gale buvo vežamas vagių karalius, mažame vežimėlyje, kurin įkinkyta pora didelių šunų. Gaujos viduryje nešta nešyklos su bloznų popiežiumi; aplink jų nešta daugybė degančių žvakų. Ir ant tų blizgančių ir iš visų pusių apšviestų nešyklų sėdėjo pilnai popiežiaus rūbais apsirengęs naujas bloznų popiežius, Paryžiaus Dievo Motinos bažnyčios varpininkas, Kvazimodo Kuprius.

Kiekviena draugystė, dalyvaujanti toje bloznų procesijoje, turėjo savo muziką. Aigyptėnai mušė į tamburinus; elgetos pūtė į birbynes, ragus ir kitokius panėšius instrumentus, ir tt. Gi aplink nešyklas susispietė visokios muzikės, kokias tik turėjo žmonės anoje gadyneje. Buvo tai baises mišinys varinių instrumentų, fleitų, bubinų, triubelių ir viso, kas tik galėjo kelti triukšmą ir duoti by kokį balsą. Mūsų skaitytojai atsimesna, turbūt, kad tai buvo orkestra, paskirta griežti laike Grenguaru surengto lošimo.

Sunku yra išsivaizdinti, kokį puikybės ir užsiganėdinimo laipsnį pasiekė Kvazimodo: jo saumėlė liko užganėdinta pirmą sykį visame jo gyvenime. Iki šiai dienai jis pažinojo tikrai pažeminimą, pajuokimą nuo visų ir pasibjaurėjimą dėlei jo baises išvaizdos. Nors jis buvo ir kurčias, bet gi, kaip ir tikrasis popiežius, gerėjosi džiaugsmu tos minios, kurios dvasioje neapkentė, nes jautė, kad ji pajuokia jį ir niekina. Ir nors tie jo pavaldiniai buvo elgetos, vagys, išgamos, valkatos — vis viena! jis vis-gi yra jų valdonas. Visus tuos pajuokimo dėlei delnų plojimus ir pagarbą jis laikė tikrais, — ir keista, gauja jautė kaž-kokią baimę prieš jį. Tas kuprius buvo galiūnas, tas išgama buvo nepaprasai mitrus, tas kurčius buvo rūstus; šios trys ypatybės atima norą tyčioties nuo visų, kas tai norėtų daryti.

Vis-gi kas žino, ar naujas bloznų popiežius suprato tai, ką jisai pats jautė ir kokius jausmus diegė į kitų širdis. Tur būti tame gamtos sukrevintame kūne buvo netobūlas ir supratimas viso, kas aplink dėjosi.

Jis pats nelabai tesuprato, kas darėsi aplink. Vis gi buvo linksmas dėlei ko tai, buvo baises puikybės pasikėlęs ir gi dėlei ko tai, mums nežinoma. Matėsi, kaip kanakokia šviesa spindi apie tą menką žmogystę.

Staiga toje pat valandoje, kuomet taip besididžiuojęs Kvazimodo buvo nešamas pro šalį namo su kolumnomis, kana-koks žmogus puolė į patį vidurį minios, prišoko prie naštų, ištraukė iš bloznų popiežiaus jojo

lazdą ir piktai bei gresmiai pakėlė ranką ant Kvazimodo.

Tas drąsuolis buvo tas pats žmogus, kuris valandėlė prieš tai stovėjo gaujoje, žiūriničioje į čigonę, ir taip nelemtai išgąsdino ją savo žodžiais, pilnais neapykantos ir grosos. Jis buvo pasirėdęs vienuolio rūbais. Kaip tik jis atsiskyrė nuo gaujos, Grenguaras, iki šiam laikui negalėjęs jo pažinti, dabar pažino.

— Ba! — sušuko, nusistebėjęs, — juk tai mano graikiškosios kalbos mokytojas, tėvas Klodas Fralo, archidijakonas! Ko jis nori iš to baises žmogaus? Juk šis gali jį sudraskyti.

Visi nesvietiška sušuko iš išgąščio. Baises Kvazimodo nušoko nuo nešyklų; moteris atsuko savo veidus į šalį, kad nematyti, kaip kuprius sutrins vienuolį.

Bet kuprius priėjo arčiau prie kuningo ir puolė prieš jį ant kelių.

Kuningas nurovė jam nuo galvos tiarą, perlaužė lazdą ir sudraskė rūbus.

Kvazimodo vis klūpojo, nuleidęs galvą ir sudėjęs rankas.

Paskui tarp tųdviejų žmonių prasidėjo keistas pasišnekėjimas ženklais ir judėjimais, ir nė viens, nė antras neištarė nė žodžio. Kuningas stovėjo išsitiesęs, piktas, rūstus, paliepiantis; Kvazimodo klūpsčias, nusizeminęs ir maldaujantis. O tuo tarpu visi aiškiai matė, kad Kvazimodo galėjo užspausti vienuolį vienu pirštu.

Ant galo archidijakonas nemandagiai pakratė kuprių už pečių paėmęs, liepė pasikelti ir eiti su juo.

Kvazimodo pasikėlė.

Tuokart visa gauja, atsipeikėjusi nuo pirmutinio nusistebėjimo, norėjo užtarti už savo taip netikėtai numestą nuo sosto popiežių. Visi šūkaudami rinkosi aplink vienuolį.

Kvazimodo atsigrėžė į gaują, užstodamas savimi kuningą. Suspaudė kumsčius, iššiepė dantis, kaip tigras; jo vienintėlė akis baises žiūrėjo į visus.

Kuningas vėl jį stumtelėjo, parodęs ženklą eiti pirmyn.

Visi aptilo ir pasišalino iš tako.

Kuomet jie ėjo par plečių, tai tūli norėjo juos sekėti. Tuokart Kvazimodo vėl atgrėžė į juos savo veidą ir, neatsilikdamas nuo archidijakono, traukėsi atbulas, visas pasišiaušęs, įnirtęs, įsiutęs, grieždamas dantimis, prisirengęs kauties, tartum koks miškinis žvėris, baubdamas, iltis rodydamas. Žiopliai tuoj pasitraukė, kaip vilnis. Vienuolis ir kuprius pasuko į tamsią, siaurą gatvę, ir niekas nedrįso juos sekėti toliau. Taip nubaidydavo minios žingeidumą vienas tik Kvazimodo žvilgesys ir dantų pračiaupimas.

— Tatai puiku! — šukterėjo Grenguaras, — bet vis gi velnias težino, kur aš gausiu vakarienę?

sekė čigonę, bet jau šiek-tiek toleliau. Ant valandėlės, par kaž-kokios gatvės kampą, jis visai ją pametė iš akių. Ir staiga užgirdo ją baisiai sušukus.

Jisai pasiskubino.

Gatvė buvo visai tamsi. Prie šviesos lamputės, degusios ant kampo priešais Panelės Švenčiausios paveikslą, Grenguaras pamatė, kad čigonė gynėsi nuo

Tuo tarpu ant gatvių vis darėsi tamsyn ir tuštyn. Varpas šviesų gesinimui senai jau praskambėjo ir tik retkarčiais gėlima buvo sutikti susivėlinusi praeivi, ar kur lange žibėjo neužgesinta šviesa. Čigonė ėjo labiantan siaurų ir kreivų gatvių ir skersgatvių, kurių daugybė buvo šioje miesto dalyje. Grenguaras, neatsilikdamas nuo jos, visai paklydo toje daugybėje užsisukimų ir vartų. Grenguaras visai nežinojo, kur jis yra. Pasukant į vieną gatvių, jis pamatė aštuonkampį turgavietės bokštą, ir atspėjo, kad jiedu eina gatve Verdele.

Jau kelios valandėlės, kaip čigonė atkreipė į jį atidžią. Bent tris sykius ji atsigręžė nerimdama; syki net sustojo, kad šviesoje, ėjusioje iš krautuvėlės lango, pamatyti, kas ją persekioja. Bet pamačiusi, kas tai buvo, susiraukė ir ėjo toliau visai jau nusiraminiusi.

Grenguaras tai patėmijo. Jos susiraukime poeta regėjo pasityčiojimą iš jo. Tas privertė jį nuleisti galvą žemyn ir užsimąstyti. Jis vis, kaip ir pirma,

III. KAS ATSTITIKO SU GRENGUARU PASKUI.

Grenguaras bandė sekti čigonę. Jis matė, kaip ji su savo ožka pasuko į gatvę Kutelri, tad ir jis čia ėjo.

— Dėl ko-gi ne? — klausė pats savęs.

Grenguaras jau ne sykį buvo patyręs, kaip tai yra gera svajoti, sekiojant dailią moterį, jai nežinai, kur ji eina. Tas laikinis pavedimas savos valios valiai kito žmogaus, nieko nežinančio apie tai, tas dvasiškas paklusnumas ir priklausomybė labai patiko Grenguarui. Prie to sekioti praeivius priseina kartais ir iš prievartos, ypač kuomet neturi nakvynės.

Jis ėjo užsimąstęs užpakalyj dailios mergaitės, kuri labai skubinosi. Ožka bėgo užpakalyje ponios. Buvo jau gana vėlu, miestelėnai ėjo į savo namus, krautuvėlės uždarinėjo.

— Juk jinai turi kur-nors savo kampą. Žinoma, ji gyvena kur-nors. Čigonės turi labai gerą širdį. Kas jas žino! — mįslijo sau poeta.

Jis žiūrėjo į čigonę ir jos ožkelę ir negalėjo atsigręžti jų figūrų dailumu ir lankumu. Kartais jos susiliedavo jo akyse į vieną; tai atrodė jam dvi jauni mergaitė, tai dvi ožkutė, lengvai ir gražiai bėganti priešakyje.

kanakokių dviejų vyrų, norėjusių užslopinti jos klyksmą. Bėdina maža ožkelė bėginėjo aplinkui, bliovė ir nulenkę galvą, taikydamas durti.

— Gelbėkit! Gelbėkit! — suriko Grenguaras ir drąsiai puolė pirmyn. Vienas vyrų, laikusių čigonę, atsigręžė į jį. Buvo tai baisus Kvazimodo's snukis.

Grenguaras, teisybė, nepabėgo, bet sustojo ant vietos ir negalėjo pasitraukti nei žingsnio.

Kuprius pribėgo prie jo, pagriebė skersai ir sviedė ant bruko bent kelis sieksnius nuo savęs; paskui taipgi greitai šoko atgal pas jauną mergele, užmetė ją ant pečių, tarsi raikštę, ir dingo tamsumoje. Jo draugas sekė jį, o nelaiminga ožkelė, bliaudama gailiai, šokinėjo užpakalyje.

— Gelbėkit! Gelbėkit! — šaukė mergaitė.

— Sustokit, niekšai, ir paleiskite tą rėksnę! — suriko kaž-kieno griausmui panėšus balsas, ir kaž-kas raitas netikėtai pasirodė iš užkampio.

Buvo tai karaliaus šauduolių kapitonas, apsišarvavęs nuo kulnų iki pakaušiu ir su špaga rankoje.

Jis ištraukė iš rankų visai nusiminusio Krazimod'os čigonę ir užsikėlė ant balno. Toje pat valandėlėje, kuomet kuprius, šiek tiek atsipeikėjęs, buvo beketinęs pulti į savo priešą, penkiolika ar šešiolika raitelių iš kapitono būrio su kardais rankose apsupo jį. Tai buvo naktinė Paryžiaus miesto sargyba, apžvalginėjusi miestą.

Kvazimodo suėmė ir suvaržė virvėmis rankas. Jis rėkė, griežė dantimis, kandžiojo kareivius. Galimas yra dalykas, kad, jai tatai atsitikę būtų dieną, jo baisus įdūkęs veidas būtų išvaikęs visą būrį. Naktis atėmė iš jo ginklą — baisumą.

Jo sankeleivis, triukšmui pakilus, dingo.

Čigonė su gracija išsitiesė ant balno. Padėjo oficeriui abi ranki ant pečių ir kelias minutes žiūrėjo jo veidan, tarsi norėjo pasigėrėti jo dailumu ir tarti ačiu už jo pagalbą.

Po tam, pirmutinė tylą pertraukusi, ji užklausė balsu, kuris šioje valandoje buvo daug malonesnis ir skambesnis negu kitą sykį:

— Kaip tamista vadinsiesi, ponas oficieriau?

— Kapitonas Febas de-Satoper, tamistos tarnas, mano dailioji, — atsakė oficierius.

— Ačiu tamistai, — tarė jinai.

Ir pakol kapitonas Febas raitė savo ūsus, ji, greičiaus už žaibą, nuslinko nuo arklio ir pražuvo.

— Velnias žino! — sušuko kapitonas. — Aš su didesniu užsiganėdinimu palaikykčiau tą mergšę, negu anie niekšai!

Ir liepė kareiviams geriaus suveržti Kvazimodo's rankas.

— Ką-gi bedarysi, kapitone, — atsiliepė vienas žandaras, — gražus paukštelis ištrūko, o pasiliko tik šiksnosparnis.

Grenguaras tuo tarpu, dikčiai užgautas, gulėjo kelias minutes ant kampo, palei pat Panelės Švenčiausios paveikslą. Mažu-pamažu jis atsipeikėjo. Jį visai išbudino šaltis, atsiliepęs toje kūno dalyje, kuri buvo prisiglaudus prie bruko.

— Dėl ko čia taip vėsu? — tarė jis į save.

Dabar tik pamatė, kad gulėjo grabėje.

— O kad jį šimts velnių tą vienakį! — sumurmėjo piktai ir norėjo pasikelti. Bet buvo tiek sumuštas ir silpnas, kad neužteko spėkų.

— Priseis gulėti Paryžiaus purvyne, — ramino save, visai pasivesdamas likimui.

Ir pradėjo tatai mįslyti apie tą savo gulyklą, kuri prie to viso bjauriai "kvepėjo".

— Tas viskas paeina iš to, — pamislijo jisai, — kad šitame purvyne randasi daug natrinių ir kitokių druskų, o tos, kaip tikrina mokslinčiai...

Pratarus žodį "mokslinčiai," jo mintys staiga persoko ant archidijakono Klodo Frolo. Prieš jį sustojo paveikslas kovos tarpe čigonės, Kvazimodo's ir dar kaž-ko trečio. Ir liūdna vienuolio stovyla pasirodė Grenguario galvoje.

— Tai būtų įstabu, — pamislijo.

Ilgai nelaukdamas ėmė jisai budavoti įvairius daleidimus. Paskui vėl, grįždamas prie buities, susuko:

— Aš čia į ledą pavirsiu!

Gulykla vis labiau ir labiau atrodė nepatogi. Kiekviena vandens dalelė nešė su savimi ir dalelę šilumos iš poetos kūno, ir temperatūra vandens ir kūno, tokiu būdu, galėjo netrukus visai susilyginti.

O čia dar nauja nelaimė atsitiko.

Dievas žino iš kur pasirodė gatvės vaikų būrys ir su juokais ir klyksmais vilko su savimi kaž kokį maišą pas tą vietą, kur gulėjo Grenguaras. Jie balsiai kvatojo ir nė kiek nesidrovėjo belsties savo medinėmis klumpėmis, kas galėtų net numirėlius prikelti. Grenguaras, turėjęs savyje gyvasties lašelį, pasikėlė.

— Ei, draugai! — šaukė vienas driskis. — Męs susimedžiojome šieniką krautuvininko Mubono, kuris tik ką numirė. Pasidarykime iš patalo iliuminaciją. Juk šiandien šventė!

Ir jie sviedė šieniką tiesiog ant Grenguario, kuris patamsiais neparegėjo. Toje pat valandoje vienas vaikų metė ant poetos saują degančių šiaudų.

— Nejaugi prisieis man būti iškeptam? — mintijo Grenguaras.

Valanda buvo labai svarbi. Jis atsidūrė tarp ugnies ir vandens. Pasikrutino iš visų spėkų, pasikėlė, metė į vaikų būrį degančius šiaudus ir pats pasileido kiek sveikas bėgti.

— Motinėle Švenčiausia! — suriko vaikai. — Krautuvninkas prisikėlė iš numirusių!

Jie ir-gi nubėgo tekini.

Leonardo da Vinči.

Leonardo da Vinči gimęs 1452 m. netoli Florencijos ir miręs 1519 m. miestelyje Cloux, buvo vienas universališkiausių svieto genijų. Jis ėmė dalyvumą visuose žmogaus kultuose užsiėmimuose, išskiriant prekybą bei politiką. Dailėje jis buvo savo kartos geriausias teptorius, žymus skaptorius, architektas, muzikas ir pamokinantis bei teisingas kritikas. Moksle jis pagarsėjo kaipo didelis mechanikas ir inžinierius, anatomas, augmenų žinovas, fiziologas, astronomas, chemikas, geologas ir geografai. Vienok tas universaliskumas jį pabaudė: dirbdamas visose šakose, mažai darbų tegalėjo užbaigti. Bet užbaigtieji jo darbai parodo, kad jie yra dirbti ranka genijaus. Dailės mechanikos ir protavimo įjegos vienijos vienoje jo ypatoje.

Būdamas dailės ir mokslo žmogumi, jis ir iš doriškos pusės buvo pavyzdingas. Savo tėvams ir giminėms parodė jis gilią meilę, kaip ir visai žmonijai. Bėdinėms jis visados padėdavo — "bėdinas", sako jis, "yra žmogus, kurs daug reikalauja". Ant darbo žiūrėjo jis šitaip: "kaip diena gerai praleista duoda žmogui saldžiai miegoti, taip ir gyvenimas gerai praleistas duoda linksmai mirti."

Iš jo dailės veikalų daugiausiai žinomas yra: *Paskutinė Vakarienė*. Moksle, yra sakoma, jis buvo pradėtojas anatomijos studijų ir augmenų klasifikacijos, davė pradžią hidraulikai, ir pirmas ištyrinėjo akies sudėjimą ir regėjimo dėsnius.

Platesnes žinias apie jo gyvenimą galimą rasti įvairiose encyklopedijose, W Luebke, *Gesch, der Ital. Malerei*, vol. ii ir H. Grothe, *Leonardo da Vinci als Ingenieur u. Philosoph*.

Biblijografija.

Apsakymėliai. Surinko ir išvertė Pranas Siulelis. Spauda ir lėšomis "Kataliko", Chicago, Ill. 1910. 75 pusl.

Girtuoklystė — neturto motina. Parašė kun. K. Paltarokas. Katalikų "Blaiivybės" dr-jos leidinys No. 13. Kaunas, 1910 m. 12 puslapių, kaina 2 kap.

Alkoolis ir išsigimimas, parašė Džesi Fauler, vertė J. Gvildys. Kat. "Blavybės" dr-jos leidinys No 12. Kaunas, 1910. 12 puslapių, kaina 2 kap.

Teisybė ir mielaširdystė, pagal lenkiškojo D. J. Kkn. veikalėlio. Šv. Kazimiero Draugijos leidinys No. 94. Seinai. 1910. 47 puslapiai. Kaina 15 kap.

Mačio—Kėkšto Eilės. Leidimas ir spauda Brolių Baltrušaičių (Žmonių kningynas No 4 ir 5). 1910. Pittsburg, Pa. 96 pusl. kaina 50c.

Netikėtai, komedija. Parašė Aglė. Išleido Scenos Mylėtojai. 1910. Philadelphia, Pa.

Lietuvių Tauta, kninga I, dalis IV. Vilnius, 1910.

"Laisvosios Minties" I-jo Tomo turinys.

- Amerikos moteris darbininkės. — 71.
 Anglas kritikas apie Ameriką. — 23.
 Ar męs tylėsime? V-as. — 68.
 Astronomiški vakarai. — 202-206;
 236-238; 275-278.
 Ateities surėdymas (recenzija). — 70.
 Aukos teatruose. — 212.
 Austro-Vengrija ir balsavimo tiesos.
 — 239.
 Bakstis, V. K. Račkausko. — 62.
 Bažnyčia ir mokslas. B. ž. — 207.
 Bažnyčia ir Viešpatija. A Orlov, ver-
 tē Parygožėnas. — 220-224; 246-250.
 Begėdis, V. K. Račkausko. — 36.
 Be šlovės, V. K. Račkausko apysa-
 ka. — 279.
 Beturtas. — 167.
 Bezdzionių kalba. — 242.
 Bibliografija. — 122, 170, 217.
 Bjernsterne-Bjernson. — 93. (J. Il-
 gaudo). — 116-118.
 Broliai, neverkkit, eilės, pagal M
 Konopnickaitę, V. K. Račkauskas.
 — 59.
 Bruno Giordano. — 1.
 Čenstachavos stebūklingoji vieta. —
 263.
 Činuose apšvieta. — 212.
 Cholera. — 238.
 Dailės dalykuose žodelis, Kl. J-is. —
 86.
 Dangaus tolimoj..., eilės, Kalėdų
 Kaukė. — 76.
 Darbas anglies kasyklose. — 46.
 Dar žodis, V. K. R. — 121.
 Draugija No. 37 (recenzija). — 70.
 Eilėmis ir Proza, V. K. Račkausko
 (K. Vairo), kritika, parašė Kl.
 Jurg-nis. — 22.
 Encyclopaedia lietuvių kalboje. — 241.
 Ferrer Francisco, parašė J. Šliupas.
 — 26.
 Fragmentum, eilės, Kalėdų Kaukė, —
 55.
 Giliausioji meilė..., eilės, Kalėdų
 Kaukė. — 86.
 Girnikas-Pašakarnis, V. K. Račkaus-
 ko Vaizdelis. — 12-14.
 Gramatika (trumpa lietuvių kalbos),
 kritika, Kl. Jurg-nis. — 22.
 Gyvūnų vienybė, Varna. — 39.
 Halley'o kometa. — 10; 166.
 Hussas Jonas, parašė J. Šliupas. —
 52-54; 74-76; 98-102; 124-128; 154-158.
 Ilgėjimos, V. K. Račkausko. — 206.
 In lankas aš ėjau, eilės, Kalėdų Kau-
 kė. — 14.
 In 50 metų laiko. — 46.
 Ir gyventi.... V. K. Račkausko. —
 234.
 Išdirbiniai ir varškės. — 212..
 Iš klioštorių gyvenimo. — 240.
 Ispanijos revoliucija (dar apie ją),
 X.Y. — 93.
 Japonija. — 263.
 Jis nenumirė, vertė Delta. — 283.
 Joanna d'Arc. — 119.
 Jonas, V. K. Račkausko. — 258-262.
 Jureiviauti (gera proga išmokti),
 J. Šl. — 67.
 Jūrų vandens druska iš kur atsirado?
 — 71.
 Ką aš galiu ir ko aš negaliu tikėti.—
 180.
 Kaip žmonės piningus taupoja. — 166.
 Kas mus pražūtini veda? — 23.
 Kas pirmasai atėjo Amerikon? — 23.
 Katalikybė nabagė, J. Šl. — 84.
 Keli žodžiai apie mūsų žemę, žemės
 Vaiks. — 120.
 Ketios mintis apie mūsų santikius.
 — 267.
 Kiek išdirbama naugių? — 46.
 Kiek senovės graikai ir romėnai pri-
 sidėjo pastum. gamtos mokslų prie-
 kyn? (recenzija). — 70.
 Kodėl streikus pralaimi. (recenzija).
 — 70.
 Kokiu būdu žemėmainė savo išvaiz-
 da? žemės Vaiks. — 120.
 Konservatorija lietuvių. — 212.
 Kur žmogus teisybę surado? V. K.
 Račkausko. — 83.
 Krematorijos. — 46.
 Kruvinos skaitlinės. — 47.
 Kudirkos V. dr. raštai. — 166.
 Laikraštinių suvažiavimas. — 72.
 Laisvė ir Mintis, eilės, V. K. Rač-
 kauskas. — 3.
 Laisvoji Mintis. — 2.
 Leonardas da Vinči. — 288.
 Lietuviai Amerikoje, J. Šliupas. —
 141.
 Lietuvos bankas. — 24.
 Lietuvos girioje, eilės, Kalėdų Kau-
 kė. — 235.
 Lietuvos likimas po valdžia Katrinos
 II ir Povilo I. J. Šliupas. — 221-
 232.
 Maistas pabrango. — 455.
 Mano rožės liepia sveikinti tave, An-
 tons, vertė Menkutis. — 168.
 Maskolija ir Suomija. — 165.
 Mažoji arba Prūsiškoji Lietuva XIX
 šimtmet. J. Šliupas. — 147.
 Melodijos, eilės, Kalėdų Kaukė. 168.
 Miestai kaip auge. — 213.
 Mikroskopas. P. M. — 171.
 Mokyklos Maskolijoje ir Suv. Valsti-
 jose. — 72.
 Mokyklų kova Prancūzijoje, Keistutis
 Šliupas. — 69.
 Moterų judėjimas. V. K. R. — 195.
 Muravjevo gadynė Lietuvoje, J. Šliu-
 pas. — 152-154; 174-185.
 Naujas išradimas. — 455.
 Naujiems metams, eilės, Jovaras.
 — 12.
 Nemiegok! eilės, V. K. Račkauskas.
 — 15.
 Nepri gulminga lietuvių bažnyčia. —
 211.
 Nors trokšta krūtinė, eilės, Jovaras.
 — 15.
 Notre Dame de Paris, V. Hugo, ver-
 tē žemės Vaikas. — 192-194; 213-
 217; 262-264; 284-288.
 Orlaiviai, R-as. — 44.
 Pamėnas, eilės, Kalėdų Kaukė. — 59.
 "Parama," Vak. Europos stud. pa-
 šalpos draugija. — 169..
 Pas gyvenimo slenkstį, poezija pro-
 zoje, K. Vairas. — 161.
 Portugalija. — 239.
 Prie Liet. Laisv. Susiv. — 146, 218,
 242.
 Priešistoriškasai žmogus. — 96.
 Rojus ir Pažanga, parašė prof. M.
 Dragomanov, vertė V. K. Rčk. —
 6-9; 31-35; 54-59; 80-83; 110-115;
 128-131; 158-161; 185-190; 197-202.
 Saulė kad pakilus, eilės, Jovaras. —
 110.
 Servetus Michael. — 15.
 Seselės lietuvaiteš Chicagoje. — 211.
 Skaitymo knyga, Gabrio; kritika,
 parašė Kl. Jurgelionis. — 21.
 Skarmentado kelionė, jo paties už-
 rašyta, Voltaire, vertė ž. V-s.
 Spaudiniai (pirmutiniai lietuviški
 Amerikoje), J. Šliupas. — 16-19; 41-
 44; 64-67; 87-91.
 Streikai Maskolijoje. — 241.
 Svarbus reikalas. — 25.
 Tautiečiai į kovą! Kn. V. Dembskis.
 — 245.
 Tautiškas Namas Vilniuje. — 264.
 Tėvynė, eilės, V. K. Račkauskas.
 — 233.
 Tolstoijus Levas. — 244.
 Twain Markas. — 93.
 Uola, eilės, Kalėdų Kaukė. —
 Užančio klebonas, V. K. Račkausko
 fotograf. piešinėlis. — 162.
 Užsalo upės, eilės, Jovaras. — 30.
 Vanini Lucilio, parašė J. Šliupas. —
 4.
 Vatikano santikiai su Europa. — 165.
 Vienožinskis kun. A. ir jo dainos.
 Kl. Jurgelionis. — 77-80; 102-105.
 Vienuolių himnas, eilės, pagal Šev-
 čenko, Nepoeta. — 48.
 Viešpatavimas caro Aleksandro I.
 J. Šliupas. — 250-257; 268-275.
 Vizija, eilės, Kalėdų Kaukė. — 118.
 Žalgirio mūšio 500 m. sukakt. — 166.
 Žemaitės raštai. — 239.
 Žemaitija, V. K. Račkausko. — 60.
 Žiūronas (nuo jo atradimo 300 me-
 ty). V. K. Rčk. — 49-52.
 Žydai ir elektrybė. — 167.

Sarašas paveikslų tilpusių I Tome "Laisvosios Minties."

I Aigyptėnai daboja žvaigždę nuo Sfinsko papėdės — 203. Amerikos uolos — 61. Armilarinės steros — 278. Artojas — 85. Astrologas — 205. Bjernsterne-Bjerson — 116. Čackis T. 226. Chinų išsivaizdinimas saulės užtėmimo — 203. Chaldėjų mapa dangaus — 204. D. Liet. Kun. Vtautas — 142. Fr. Ferrer — 28. Galileo Gaililei — 51. Giordono Bruno — 1. Gardino miestas — 184. Garnerio prof. su tavo Suzie 213. Hussas Jonas — 54. Indų observatorija Dely'j — 242. Inkvizicijos teismas — 134. Inkvizicijos procesija — 136. Jonas Amos Komensky — 158. Joanna d'Arc — 119. Kartuvių šalis — 47. Karikatūra: kaip mokina ir kaip daro — 48. Kaimas Lietuvoje — 140. Katarina II — 227. Keistučio pylies griuvėsiai Trakuose — 257. Kiemas univer-

siteto Vilniuje — 225. Kniazeviče Karolis — 229. Kopernikas Mikalojus — 50. Kosciuškos pylėkalis — 218. Kuningaikštis Ad. Čartoryskis — 225. Kunigaikštis Ks. Liubeckis — 255. Leonardo da Vinči — 277. Lietuvos upė — 60. Liet. mokykla — 115. Liet. moteris — 109. Liet. tipai — 170. Liet. laikraštininkai Amerikoje — 95. Mackeviče, kun. — 175. Mikroskopas — 171 ir 172. Montjuich, ties kuria buvo sušaudytas Fr. Ferrer — 30. Žmogaus pavidalas — 96. Robak kun. (kun. V. Dembskis) — 178. Rūgputė Lietuvoje — 62. Pythagoras — 276. Ptolomejus — 276. Sacharos piramida — 202. Servetus — 5. Sierakovskis — 180. Sigizmuntas III — 101. Suzinas — 176. Šveicarijos kalnai — 61. Tabor — 156. Tolstojus Lev — 243. Trakų pylis — 60. Traugut A — 182. Twain Markas — 92. Vanini L. — 4. Vaizdelis iš Ukrainos — 40. Vibickis Juozas — 230. Vienožinskis kun. Antanas — 77. Viensėdija Dzūkijoje — 87. Wright'o aeroplanas — 44. Žemaitė — 240. Žizka Jonas — 155.

NUO ADMINISTRACIJOS: Pasibaigus 1910 m. daugelio skaitytojų prenumerata išsibaigė.--Malonėkite atnaujinti, kad siuntinėjimas laikraščio nebutų sutrukdytas. Visas korespondencijas, k. a. prenumeratą, piningus, užsakymus, pranešimus apie permainą adreso ir tt. siųskite šiuo adresu: "Laisvoji Mintis" 1401 N. Main Ave., Scranton, Pa.

Nuo 'Laisvosios Minties' Administracijos.

"Laisvosios Minties" kningų krautuvėje (1401 N. Main Ave., Scranton, Pa.) turime pardavimui puikius tikrai artistiskai atliktus D-ro Jono Šliupo paveikslus.

Paveikslai yra dvejopi: ant storos baltos popieros — po 10c. vienas, ir ant storos popieros rėmeliuose — po 25c. ir po 35c.

Reikalaukite ilgai nelaukdami, nesa paveikslų nedaug teturime. Užsirašantiems "Laisvąją Mintį" pusei metų dar duodame dovanų kningomis už 50c. ir minėtą paveikslą ant baltos popieros, užsirašantiems metams — duodame kningų už \$1.00 ir paveikslą rėmeliuose.

"L. M." Administracija

The Lithuanian Monthly Magazine "LAISVOJI MINTIS"

(FREE THOUGHT)

Published on the 28th of the month
preceding month of issue.

At Chicago, Ill. & Scranton, Pa.

BY

The Lithuanian Publishing Association "LAISVOJI MINTIS"

President A. GRYBAS. Treasurer Dr. J. ŠLIUPAS.
Secretary V. K. RAČKAUCKAS.

Yearly Subscription Rates.

In the United States.....	\$2.00
Foreign Countries.....	\$2.50
A single copy.....	20c.

Advertising Rates On Application.

"LAISVOJI MINTIS"

3252 So. Halsted St.,
1401 No. Main Ave.,

CHICAGO, ILL.
SCRANTON, PA.